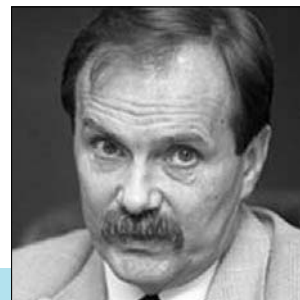

КОНСТИТУЦІЯ ЗНОВУ НОВА?

3

ЧИЯ ЗЕМЛЯ? ЧИЯ ВЛАДА?

5

ВСЯ ПРАВДА ПРО ЧОРНОБИЛЬ

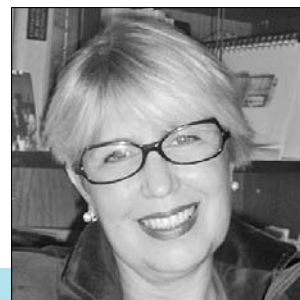
6-7

МОВО, БУДЬ! МОВО, ЖИВИ І ЖИВИ!

12

ДОВГО І ЩАСЛИВО!

15

КОСМОС У ТОБІ

Колаж Олеся Дмитренка

Любов ГОЛОТА

...Учениця третього класу забула вдома зошит із математики, що було викрито на третьому уроці. Очевидно, це трапилося не вперше, бо моя добра вчителька веліла, як тільки почнеться велика перерва, бігти додому і доставити зошит із домашнім завданням до школи.

Продзвенів дзвінок і я побігла. Двома коліями текли струмки чорної води, вирізаючись з-під окрайців розмерзлого чорнозему, щоб просто серед шляху розлитися в озерце, калабану чи калюжу, шириною на цілу дорогу. Правда, не дуже глибоку — якраз до країв моїх гумаків.

Повертаючись, я шосили притискала до грудей зошит, щоб на нього з-під ніг бризкало не дуже: сонце світило по-теплого, тож дорога назустріч попливла гущіша. Як не старалася, а за перерву не вправилася — урок розпочався, за дверима класу щось відбувалося: стояла тиша, тишіша за ту, що на контрольній. Я боязко смикнула за ручку і побачила... вчителька плакала! А клас стояв і слухав радіо, бо промовляли всі радіостанції, і головний радіоголос країни говорив ЩОСЬ ТАКЕ! Вчителька кивнула, я метнулася до парти, мій сусід прошепотів:

— Ех ти, бігаєш десь, а Гагарін у космос полетів!

Слово “космос” у тодішній дитячій уяві пов’язувалося з миготливими світлячками-спутників у нічному небі, з Лайкою, Білкою чи Стрілкою — чотириногими літунками, із головастими чоловічками з антенними ріжками, зображеними в книжках про подорожі до далеких планет...

27-річний Юрій Гагарін не просто облетів на зорельоті — кораблі “Восток” земну кулю, щоб розповісти про те, якою вона видалася йому беззахисною й красивою: хочете чи ні, але п’ятдесят років тому він примусив кожного землянина злетіти в небо! Я пам’ятаю це відчуття й тепер — 12 квітня 1961 року я навчилася дивитися в небо інакше. Все стало інакшим, і переповісти ознаки, сформулювати визначення тої інакшості я можу тільки тепер. З чого почати? З “космічної літератури” — адже

Рей Бредбері, Іван Єфремов, Олесь Бердник, Станіслав Лем, Айзек Азімов і т. д. назавжди оселилися в моїй бібліотеці. З постійного інтересу (притаманного чи не всім моїм ровесникам) до того, що відбувається в космонавтиці — імена космонавтів ми пам’ятали до третього десятка включно... З юначого бажання побачити справжнього космонавта, із зоряної тематики смішних романтичних мрій, з українською проспіваного серед зірок “дивлюсь я на небо”, нашим Павлом Поповичем, з таємничих нічних вибухів на дніпропетровському “Південмаші”, з імен найголовніших, і теж наших! — головного конструктора Сергія Корольова, “повелителів вогню” Валентина Глушка і Михайла Янгеля, з пізніших прочитань дивовижних біографій Юрія Кондратюка (Шаргея) і роздумів про загадковість ноосфери, відкритої генієм Вернадського... Так, навіть космос, який треба було підкорити, не уник ідеологій — ми постійно пам’ятали, що триває змагання радянської космонавтики та американської астронавтики, але одного дня це все зникло — разом із смертями зоряних пілотів, тих й інших. Отже, не підкорювати, а вивчати... Вогонь, смерть, сльози і все ж — нові польоти в глибини світового простору. Як це не парадоксально, але саме космічні дороги невловно впливали на наше мислення, наше світовідчуття, нашу особисту свободу. Космічні закони для багатьох із нас ставали стежкою до розуміння, що і комуністичний, і капіталістичний світ обмежені в своєму існуванні, що існує світобудова, за якою — Космос Господній, який таїть у собі Істину. І саме в ній — іскра самопізнання, саморозуміння, самореалізації, врешті решт...

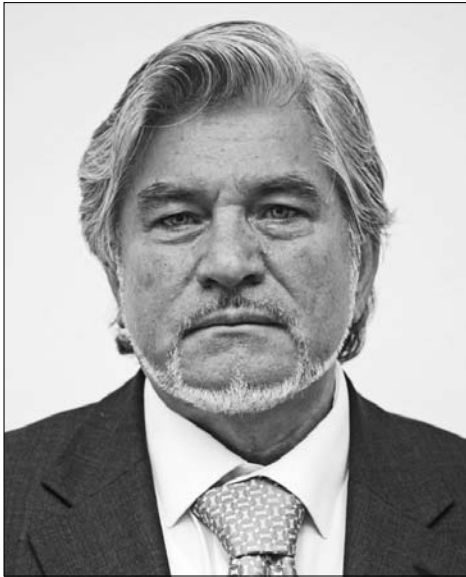
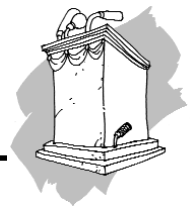
Космос не має кордонів — і в земному розумінні, й астрономічному — за нашою зоряною Галактикою є ще безліч Галактик, і вочевидь, науковці за ці п’ятдесят літ дізналися про них більше, ніж за всі часи від Дж. Бруно. Космос увиразнився для нас, землян, не лише мріями про подорожі на Марс, Місяць, а й здійсненими дослідженнями на астрономічних станціях, космос увійшов у наше життя супутниковими антенами, зв’язком, врешті тисячами дивовижних знім-

ків ближніх планет, які можна розглядати багато разів, відчуваючи в собі вічний потяг до пошуку Трансцендентного, бо “Пошук Трансцендентного виходить за межі вузького соціального маленького світу, навіть якщо цей світ комфортний і облаштований, розширення свідомості й активної діяльності до розмірів Всесвіту закладені в людській психіці” (О. Карпеч, “Свобода” № 14).

Кілька років тому мені пощастило провести вечір у товаристві Павла Романовича Поповича (мабуть, я таки наполегливо мріяла про це в дитинстві). Це було за півтора роки до його смерті, але слова “смерть” не було в його дивовижно жвавій, дотепній мові, в десятках пісень, які він співав, у спогадах про фронтове дитинство, в розповідях про свій політ, в яскравому українстві... Він був не просто мічений космосом. У ньому пульсувало інше знання про Всесвіт, про світобудову і людину в ній. Він був космогонічним!

П’ятдесят років тому ми жили в іншій країні. І це правда. Але супутник-корабель, що змінив наші уявлення про Всесвіт, ніс у собі значну частину української мрії, ідеї, крові — Кибальчич, Ціолковський, Кондратюк, Корольов, Попович, Береговий, Каденюк, Скрипка... Космонавтів українського походження, які літали в радянських і російських екіпажах, сьогодні більше сорока. А серед американських астронавтів їх п’ятеро, між них дві жінки — Бондар Роберта Лінн та Стефанишин-Пайпер Хайді-Марія, яка брала на космічну орбіту український прапор. Тож, без натяжок, ми таки можемо назвати Україну космічною країною: ми належимо до тих, кому дозволено переступити земні межі. Та це окрема тема.

А сьогодні мені йдеться про інше. Про те, що ось уже п’ятдесят літ я завмираю біля приймача чи телевізора, почувши, що космічний корабель здолав земне тяжіння і вийшов на космічну орбіту. І щоб там не було, чекаю, аби не пропустити вістки про благополучне його повернення. І щоразу в моєму серці лунко озивається серце отєї десятирічної дівчинки в заболочених гумках, якій відкрилося інше небо: Космос — не десь. Він у тобі.

— Це щорічне послання відрізнялося від попередніх тим, що Глава держави дав оцінку діяльності очолюваної ним влади за попередній рік. І оцінка ця була критичною. Президент зазначив, що вдалося виконати лише третину задуманого. Це вже добре, що є така самокритична оцінка, бо кожен попередній

— *Комітет Верховної Ради з питань соціальної політики та праці, в якому Ви працюєте, ухвалив рішення про відхилення чергового антисоціального урядового законопроекту № 7562. Та яке відношення до соціальних питань має цей законопроект, що називається “Про гарантії держави щодо виконання рішень суду”?*

— Річ у тім, що в нашому законодавстві узвичаїлася досить дивна практика: “причіплювати” поправки ще до багатьох інших законів. Це суперечить регламенту Верховної Ради, який заборонено, ухвалюючи такий-то закон, вносити зміни до законів зовсім іншого профілю. Є й відповідна заборона Конституційного Суду. Між тим, уряд, зокрема, Міністерство юстиції під орудою Лавриновича, вносить цей законопроект, але в перехідних положеннях (навіть не в основному тексті, а сховали саме туди) “підчепили” такі зміни в інші закони, якими ліквідовуються пільги 16-ти категоріям громадян. Це було зроблено умисно, щоб законопроект йшов лише через профільний Комітет із правової політики, який очолює Ківалов, а не через Комітет із соціальної політики та праці чи Комітет у справах пенсіонерів, ветеранів та інвалідів. У результаті пропонуються такі зміни в законах, які прямо порушують статтю 22 Конституції України, що забороняє звужувати соціальні права громадян.

— *Про які пільги йдеться?*

— Це, наприклад, чорнобильці. У них є пільга — знижка на 50 відсотків на оплату комунальних платежів. Її хочуть забрати. Є пільги у дітей, які потерпіли від Чорнобиля, їх теж хочуть зняти. Учасники бойових дій, інваліди Другої світової війни, шахтарі, медики, вчителі — цим категоріям також уряд хоче зняти низку пільг. Саме тому наш Комітет ухвалив рішення — повернути цей законопроект урядові на доопрацювання. Таке ж рішення ухвалив і Комітет із питань пенсіонерів, ветеранів та інвалідів.

— *Ще одна соціально важлива тема — інфляція, ріст цін, тарифів. Разом із прем’єром опозиційного уряду Сергієм Соболєвим Ви запропонували законопроект про індексацію на реальний, а не “намальований” владою рівень інфляції. Вона справді така величезна?*

— Ось приклад, як уряд рахує рівень інфляції і звідки у них беруться такі низькі її відсотки. У чому суть маніпуляції з цифрами? Так звані “середні ціни”. Беруться ціни на продукти харчування, які зросли за рік у середньому на 43 відсотки, а потім додають ціни на нерухомість, які зросли всього на 1—2 відсотки. Або ще цікавіше. Беруть ціни на діаманти, золото, де інфляція може складати нуль, і виводять “середній рівень”. Поєднали діаманти з капустою, і вийшов ось такий “рі-

А ДЕ Ж СТРАТЕГІЯ ДЕРЖАВИ?

Голова Всеукраїнського Товариства “Просвіта” ім. Т. Шевченка, народний депутат України Павло МОВЧАН коментує щорічне послання Президента України Віктора ЯНУКОВИЧА Верховній Раді, виголошене в парламенті 7 квітня 2011 року.

Президент оцінював свою діяльність і роботу влади, яку очолював, лише позитивно.

Але насторожує, що в посланні Президента домінували абстрактні тези — загальщина, загальщина, загальщина. Це вже ми чули не раз. Єдина новина була в тому, що, за всіх запевнень, нібито ми рухаємося в Європу, була теза про нашу участь у Митному союзі. Хтось може сказати, що це маневр команди Януковича перед приїздом Путіна. Але з Росією нема чого маневрувати, вона вимагає, щоб їй служили. А якщо ти не служиш їй, то служиш іншим. Такий у них підхід. Якщо це той самий “маневр”, що й Табачник у Міносвіті, що, мовляв, це про людське око, а нас-

правді, як запевняє Президент, ми будемо робити те, що необхідно, то це не так. Бо тим часом під орудою цього Міністерства триває тотальна русифікація. Тому не вповні віритися і кожній фразі, яка стосується економіки, культури, інших державних сфер.

Виникає багато запитань щодо цього послання. Якщо ми “держава амбітна”, то в чому полягає ця амбітність? Якщо ми справді-таки аграрна держава, то тут теж не бачу конкретики. Коли це стосується земельної реформи, про яку говорив Президент, то я хотів би уточнити, як ця земля буде продаватися? Якщо земля — товар, то хто ми тоді на цій землі? Теж товар? Нас скуплять гамузом? Говориться про світову продовольчу кризу, про те, що Україна могла б нарощувати випуск сільгосппродукції, але чому в такому разі ми не почули конкретних доручень урядові розвивати аграрний сектор, зокрема фермерство, тваринництво? Натомість поля заростають, люди на селі без роботи.

Говориться про боротьбу з корупцією, але ж її треба починати з самої влади. Ми не почули, коли притягнуто до відповідальності

тих, хто сидить на Банковій, на Грушевсько-го. Чи ж не там найбільша корупція? Говориться про відокремлення бізнесу від влади, але в такому разі чи означає це, що відречеться від своїх мільярдів Хорошковський, який очолює одне з найважливіших державних відомств — Службу безпеки. Якщо говориться про надмірну гуманізацію і перехід до технократичної моделі, то де вона, ця надмірна гуманізація? І до якої моделі переходити, коли в світі й так ідуть технократичні процеси? Де, на якому напрямі державою буде зроблено потужний крок уперед? Може, у край важливій сфері енергетичної безпеки? Ми не почули про розробку шельфу Чорного моря.

Головне — ми не бачимо стратегії в діях влади, не бачимо, яку ж саме Україну вона прагне будувати? Чим саме наша держава вирізнятиметься у світі? Хотілося б вірити, сподіватися, що Президент, який сконцентрував у своїх руках величезну владу, його команда нарешті здійснить якісь серйозні реформи, перетворення. Але які ж саме? Такої чіткості, такої стратегії, перспективи поки що не бачимо.

ДІАМАНТИ І КАПУСТА: ЯК У НАС ВИЗНАЧАЮТЬ РІВЕНЬ ІНФЛЯЦІЇ

На запитання кореспондента відповідає народний депутат України (фракція БЮТ), міністр праці й соціальної політики опозиційного уряду Андрій ПАВЛОВСЬКИЙ.

вень”. До речі, приклад із капустою дуже любить Азаров. Так-от, навіть за даними офіційної статистики капуста рік тому коштувала десь три гривні, зараз 10—12 гривень. Ось тобто й 300 відсотків.

— *До цього ж треба додати й комунальні тарифи?*

— Досить згадати про зростання ціни для населення на газ одразу на 50 відсотків. Подорожання газу потягло за собою збільшення загалом комунальних тарифів десь на 35 відсотків. Щойно підвищено тариф на електроенергію для населення на 15 відсотків. Знову планується поетапне підвищення ціни на газ — на 50 відсотків.

Кожна людина бачить по своїх витратах, що таке реальна, а не вигадана інфляція. Тому наш опозиційний уряд провів обчислення інфляції в Україні за 2010 рік, і ми отримали цифру в 42,3 відсотка. За значу, що ці розрахунки велися за давно відомими науковими критеріями, згідно з європейською методикою обчислення інфляції. А в нас є чинне законодавство України, яке вимагає від уряду проводити індексацію заробітних плат, пенсій, стипендій, інших соціальних виплат на рівень інфляції, зростання споживчих цін. Але оскільки уряд не виконує це законодавство, ми змушені були внести в парламент цей спеціальний законопроект, яким передбачалася така індексація, тобто збільшення зарплат і виплат на 42,3 відсотка.

— *На жаль, цей законопроект наш парламент минулого тижня вже встиг відхилити, так само, як і поданий урядом законопроект про пенсійну реформу, його повернуто в Кабмін на доопрацювання.*

— Відомо, чому. У нас реформи проводяться під гаслом: “Бідні платять за багатих”. Багатим байдуже до цих проблем. Багаті стають багатшими, бідні біднішими.

Парламент відхилив законопроект про пенсійну реформу за поданням Комітету у

справах пенсіонерів та інвалідів, який одноголосно ухвалив, що цей законопроект відверто людожерський, особливо щодо збільшення на 5 років пенсійного віку, збільшення трудового стажу для пенсій. Знову-таки, це пряме порушення Конституції. Навіть Партія Регіонів не хоче голосувати за такий закон.

Ми удвох із депутатом Олександром Сочком внесли два альтернативних урядовому законопроекти про пенсійну реформу. Першим запропоновано до подолання світової економічної кризи ввести заборону на підвищення пенсійного віку, збільшення трудового стажу, зменшення бази обрахунку пенсій, Парламент, на жаль, відхилив цей законопроект. Але я разом із колишнім міністром соціальної політики Людмилою Денисовою розробив за дорученням фракції альтернативний проект пенсійної реформи і вніс його в парламент. Законопроект називається “Про єдині принципи пенсійного забезпечення”. Там нема норм, які звужують права людей. Натомість впорядковується система пенсійного забезпечення, бо зараз у нас діють понад 20 законів, які стосуються пенсій: окремо закони про пенсії для суддів, для прокурорів, депутатів і т. д. Треба, щоб був один закон для всіх, були єдині правила нарахування пенсій, щоб не було привілейованих пенсіонерів. Сьогодні сім із половиною мільйонів людей отримують пенсії по 760 гривень, а кілька тисяч пенсіонерів — по 20 тисяч і більше. Нами запропоновано призначати пенсії за єдиною формулою, враховуючи трудовий стаж людини, пенсійний вік, а якщо людина має якісь особливі заслуги перед державою, то повинна отримувати доплати не з Пенсій-

ного фонду, а як державні доплати з бюджету.

— *Щойно віце-прем’єр Сергій Тігіпко представив урядовий законопроект, щодо легалізації тіннових зарплат. Ваш коментар?*

— Це потрібно, проблема така є: половина економіки “в тіні”. Але уряд пропонує тупо радянські адміністративні методи: збільшити штрафи, санкції аж до тюремного ув’язнення роботодавців. А проблема в іншому: у роботодавця нема економічної мотивації платити зарплату офіційно. Чому він її ховає? Бо в нас величезні, найбільші в Європі нарахування у фонд заробітної плати — понад 40 відсотків. На кожну тисячу виплаченої зарплати роботодавець повинен перерахувати понад 400 гривень у різні соціальні фонди. Легалізувати зарплату можна шляхом зменшення податкового навантаження.

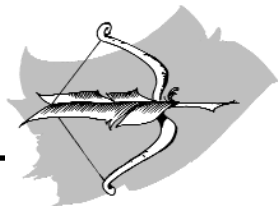
— *Натомість у нас же ще й одна з найнижчих у Європі частка зарплати у вартості продукції.*

— За офіційними даними Національної академії наук частка зарплати у кінцевій вартості продукції всього 6,3 відсотка. У той час, як навіть у сусідніх європейських країнах вона перевищує 30 відсотків. У нас несправедливий розподіл соціальних благ, більшу частину забирають олігархи, а крихти залишаються простим людям. Треба переглянути систему доходів, не боятися ввести шкалу оподаткування. Ввести нарешті податки на розкіш. Такі податки є в Сполучених Штатах Америки, в Європі. Якщо у США ви купуєте автомобіль вартістю понад 50 тисяч доларів, то сплачуєте в місцевий бюджет штату 15 відсотків ціни. Хтось купує палаци — теж платить. Нема таких податків тільки в Україні та в африканських країнах.

Якщо буде більший відсоток зарплати у вартості продукції, це автоматично збільшить і відрахування із зарплати в Пенсійний та інші фонди, навіть за менших податків. Завдання уряду — не шукати, за рахунок кого можна зекономити кошти Пенсійного фонду, а шукати, яким чином збільшити надходження.

Профспілки порахували, що створення одного мільйона нових робочих місць дає збільшення відрахувань у пенсійний фонд у 10 мільярдів гривень. Ось величезний резерв, а не збільшення пенсійного віку. Але для цього урядові треба модернізувати виробництво, створювати робочі місця, вводити нові технології. Тоді буде більше продукції, більші зарплати і, відповідно, більшими будуть соціальні фонди. І не потерпатимуть мільйони людей.

Спілкувався
Петро АНТОНЕНКО

Іван ТОМИЧ, почесний президент Асоціації фермерів та приватних землевласників України

2010-й — рік, який нинішня влада пов’язувала з низкою соціально-економічних реформ. Як-що взяти, для прикладу, аграрний сектор, наше село, то в цій царині ще торік було обіцяно “краще життя вже сьогодні”. На превеликий жаль, ні конкретних кроків уряду, ні програми завершення реформ в аграрній сфері суспільство так і не угледіло.

Маю власну думку з цього приводу. Насамперед усі реформи в сільському господарстві держави було розпочато ще в дев’яності роки минулого століття. І сьогодні просто не коректно заявляти, що ми буцімто тільки-но стартували. Реформи дев’яностих були першим етапом. Другий етап — це кінець 1999-го — 2000 рік. Час, коли тодішньою владою — адміністрацією Президента та урядом — справді зроблено серйозні кроки назустріч селянам у реформуванні аграрного сектору, і ми отримали незабаром позитивні результати. Так, за підсумками 2000 року українське фермерство збільшило площі земель для свого користування вдесятеро, тобто настільки, скільки було набуто за всі дев’яності роки до 1 січня 2000-го. Це свідчення того, що старт у реформуванні був справді активним і результативним. На превеликий жаль, “відкат” реформ відбувся вже наступного року...

Намітилася тенденція формування великих латифундій. Це стало поворотом у реформах, які були започатковані у кінці 1999-го. Нині було б логічно проаналізувати, оцінити стан реформування аграрного сектору, розвитку села. А в цьому контексті запропонувати хліборобам план продовження реформування. Як не гірко, але такого підходу до цієї вкрай важливої справи й на обрії не помітно.

2010 рік називають “реформаторським”. Як можна порівнювати його з 2000-м, коли кількість фермерських господарств за “реформаторський” рік зменшилася на дві тисячі? Було 43 тисячі, лишилась 41... Із тих, що залишилися, лише невеличка частинка діє достатньо активно, а більшість ледь тримається на плаву. Це яскраве підтвердження того, що декларації влади щодо реформ і запевнення щодо зміцнення села були дешевим базіканням.

Тепер звернімо увагу на ситуацію, що склалася в аграрному секторі та в сільській місцевості країни торік, порівняно з 2000-м роком. Десять років тому ми мали зовсім інше територіально-адміністративне обличчя. В Україні нараховувалося понад 31 тис. населених пунктів. На сьогодні їх менше 28 тис. У 2000-му діяло близько 18 тис. різних форм сільгосппідприємств. Нині — лише близько 14 тис.

ЖИТТЯ ЇХ КРАЩЕ ВЖЕ СЬОГОДНІ. А НАШЕ?

Світ не перестає дивуватися: як може така багата на землі й працьовиті руки країна нидіти в бідності й рабстві? Не розуміє й того, як може влада кидати напризволяще свого годувальника. Нищення українського селянина як носія національної ідентичності триває не одне століття. Суспільство від того не виграє. І те, що відбувається сьогодні на селі — це ніби проєкція нашого майбутнього. Про причини й наслідки — стаття людини від землі.

Структура сільськогосподарських земель за формами власності (станом на 01.01.2001)

Вид господарських формувань	Кількість формувань, од.	Площа с-г угідь	
		Всього тис. га	В середн. га/1 ф-ня
Господарства громадян	—	9736	—
ФГ	38 400	1992	52
СГП	17 422	25 688	1500
Агрохолдинги	15	203	14 500

Середні розміри ферм*

Країна	Первинний рік обліку	Розмір, га	Первинний рік обліку	Розмір, га	Серед. річний темп прир., %
Австрія	1980	12	1990	12	—
Бельгія	1979	12	1997	18	2,8
Канада	1981	207	1991	242	1,6
Данія	1979	24	1993	37	3,2
Франція	1979	23	1993	35	3,1
Фінляндія	1970	7	1994	10	0,5
Німеччина	1979	14	1993	20	2,6
Греція	1979	4	1993	4	—
Ірландія	1975	22	1993	27	1,1
Італія	1979	6	1993	6	—
Японія	1975	0,8	1993	1,2	2,6
Нідерланди	1979	14	1993	17	1,3
Нова Зеландія	1977	310	1990	224	-2,7
Норвегія	1975	8	1993	11	2,4
Іспанія	1987	14	1993	18	4,1
Швеція	1975	23	1990	29	1,8
Великобританія	1979	64	1993	67	0,3
США	1970	368	1993	473	1,2
ЄС (12 країн)	1980	12	1997	16	2,4

* Джерело: OECD. Agricultural policy report and the rural economy in OECD Countries. Brussels, 2001. Р. 32–33.

Проте великі сільгосппідприємства (латифундії), яких у 2000-му нараховувалося трохи більше десятка (мали приблизно 200 тис. га землі), розрослися, як гриби після дощу. Нині вони володіють 10 млн гектарів землі, і кожна латифундія має в середньому не 14 тис. га як у 2000-му, а 100 тис. Таким чином, близько сотні великих грошових мішків підгребли під себе третину українських чорноземів.

Це вкрай негативна тенденція для розвитку українського села. Бо саме через латифундистів кількість наших сіл зменшилася більш ніж на чверть, повним ходом занепадає сільська інфраструктура. Масово відпливає працездатний людський капітал. Вітчизняні та іноземні власники компаній не переймаються проблемою створення нових робочих місць, державною продовольчою стабільністю, нарощуванням сільськогосподарського виробництва. Яскравий приклад — криза з гречкою, картоплею, овочами, борошном... Це дуже небезпечні симптоми. Однак якщо у рослинництві потенціал хоча б частково збережено, то в тваринництві бачимо справжнє цунамі.

Як же сподіватися на село у вирішенні продовольчих проб-

лем, коли поголів’я худоби та птиці там зменшилось у 20—30 разів, де на всю вулицю кукурікає один півень і де корова мало не релікт?

До речі, у порівнянні з 1990 роком поголів’я великої рогатої худоби по Україні зменшилось у п’ятеро. Цілком зрозуміло, що це призводить до вимирання та знищення наших сіл. Ми перетнули критичну межу з виробництва молока. Щоб наповнити внутрішній ринок споживання цим продуктом, вже сьогодні мусимо докласти титанічних зусиль, аби мати позитивний результат бодай років за п’ять. Така ж ситуація з м’ясом. Лише один показник із тваринництва в нас успішний: зростає кількість поголів’я кіз. Він свідчить лише про одне: високий сту-

пінь демографічно-економічної анемії українського села.

Але повернімося до наших латифундій. Сьогодні деякі компанії загарбали по півмільйона гектарів земель сільгосппризначення. Є й такі, що ось-ось стануть “мільйонниками”! Подібного нема на жодному континенті світу. Якщо збережеться така тенденція, то в 2012-му агрохолдинги користуватимуться вже половиною сільгоспземель держави. Це — соціально й політично небезпечно для країни, це пряма загроза нових кризових явищ. А тепер конкретніше.

Близько ста компаній нині володіють понад десятьма мільйонами гектарів землі. Вони спромоглися створити для селян лише близько ста тисяч робочих

місць. Простий підрахунок показує: якщо латифундії загарбають у державі всю землю сільськогосподарського призначення, їм потрібно буде лише 200 тис. наймитів. А в українському селі мешкає близько 15 млн осіб, із них 6 млн — працездатне населення. Що робити отим 5,8 млн, які з “ласки” новоявлених Калиток залишаться без найменшої надії на певний заробіток, а відтак без права на шматок хліба та забезпечену старість? Жорстокість безробіття може маятником колихнутись у бік адекватного народного гніву...

А тепер розгляньмо ще один аспект — продовольчої безпеки держави. Скажімо, сьогодні українці могли б мати без проблем свою улюблену гречану кашу на столі. Натомість нам везуть з-за тридев’ять земель, із Китаю, кормову, якою там свиней годують. Запитаймо себе: чи могли наші агрохолдинги та агрокомпанії забезпечити країну власною гречаною крупою? Та на всі 200 відсотків! Але вони керуються своєю власною вигодою.

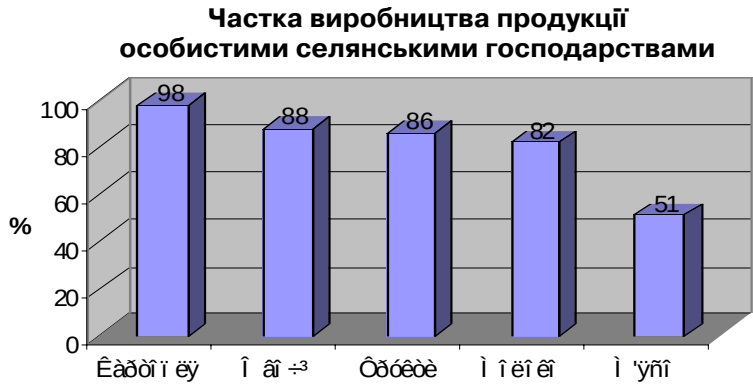
На третині кращих українських чорноземів вони вирощують сою, кукурудзу, сонях та ріпак. Ще зерно. Культури, що виснажують землі. І все на експорт. Потреби внутрішнього ринку, продовольча безпека держави? Та хай вони горять синім полум’ям! Головне — щоб закордонні рахунки гендлярів повнилися дзвінкою монетою.

У підсумку ми маємо ланцюгову реакцію глобальних кризових явищ. Гірко, але факт: латифундії підривають не тільки економічний фундамент країни, а й основи життя нації та держави. Бо відомо, що дух, культура, мова і традиції глибоким віковим корінням вросли в українське село. Без збереження цих чинників не можна говорити про успіхи чи світле майбуття сильної та економічно могутньої України XXI століття.

Який же вихід із глухого кута, яка перспектива? Які зміни нам необхідні?

Найголовніше, нам потрібні справжні, а не словесні соціальне-економічні реформи, спрямовані на покращення добробуту сільського мешканця і всіх громадян України. Ми далеко не знайдемо, якщо малограмотний чиновник “сунутиме носа” у селянські справи, не відрізняючи третікал від перекотиполя. Проте, бачите, має індульгенцію від своєї владної партії. Ось такі й довели до того, що фінансовою допомогою держбюджету 2011 року зможуть користуватися лише латифундисти, а десятки тисяч нужденних фермерів, які всупереч усьому годують українців і на яких наживаються посередники, отримають від уряду.. велику дулю. Через отих мудрагелів і вигаданих ними “квот” торік Україна втратила понад 12 млрд гривень. Хлібороби не змогли зміцнити свої господарства, повною мірою провести комплекс осінньо-польових робіт тощо. Отой “квотний” бумеранг-2010, запущений тими “професіоналами”, повернеться до нас нинішнього року. У кого він влучить?

Фермери у розпачі. Латифундисти нахабно шкіряться. Куди дивитися, чого чекаєте, на що сподівається, шановні пановеновладці?! Що ваше “життя краще вже сьогодні”, це так. А трударів землі?

Віктор ТЕРЛЕЦЬКИЙ,
голова Шосткинського міського
осередку ВУТ “Просвіта”, член НСПУ

Ніхто не заперечуватиме, що заснований півтора століття тому в Петербурзі загальноукраїнський літературно-науковий вісник “Основа” було замислено і втілено в життя як фундамент, основу розвитку не тільки українського літературного слова, а й української національної самосвідомості, самодостатності загалом.

Взялися за цю справу, відбувши заслання за Кирило-Мефодіївське товариство, Василь Білозерський, Пантелеймон Куліш, Микола Костомаров. Звістка про майбутню подію схвилювала думки і серця багатьох синів України. 25 березня 1860 року Тарас Шевченко писав до приятеля Якова Кухаренка: “Посилаю тобі к великодню замість писанки “Хату”. І не журнал, а тільки альманах, попередник нашого майбутнього журналу “Основа”. Начнеться він з того року. Збирай, батьку, чорноморську запорозьку старовину та присилай на моє ім’я, а я передавиму в редакцію”. 23 листопада того ж року надіслав до поета листа його “великий приятель київський”, за висловом Шевченка, Михайло Чалий. Педагог, громадсько-культурний діяч ділився своїми думками: “Наши киевляне (разумеется, лучшие из них) чрезвычайно заинтересованы ожидаемым к новому году подарком: я говорю про “Основу”. Судя по программе, можно надеяться, что это будет весьма дельный и солидный журнал. Широкое основание задумали положить будущему изучению родного края знатоки нашей народности, которой до сих пор почти не касалась наука: да поможет им Бог да добрые люди!”.

Задум колишніх кирило-мефодіївців став реальністю — 13 січня 1860 року було видано білет на випуск у петербурзькій друкарні П. О. Куліша першого числа “Основи”. Ще до виходу літературно-наукового вісника у світ лунали різні побажання. Як ось члена полтавської громади Олександра Кониського під час зустрічі з Кулішем у Полтаві в травні 1860 року: “Ми, полтавці, як люди молоді, гарячі, ентузіасти, наполягає на тому, щоб “Основа” видавалася тільки українською мовою. Куліш доводив нам неможливість такого видання”. І письменник мав рацію. Тогочасне вкрай негативне ставлення до українського слова не давало змоги це зробити. Куліш передбачав ще гірше майбутнє. Уже 1863 року з’явився горезвісний Валуєвський обіжник, за яким не дозволялося

3 НАГОДИ 150-РІЧЧЯ ВИХОДУ У СВІТ ЖУРНАЛУ «ОСНОВА»

друкування книжок українською мовою — і церковного, і суто навчального змісту, зокрема підручників. Не дай Боже, щоб і в наш час, майже 150 років потому, з’явився знову український Валуєв!

Кониський твердо стояв на своїй позиції. У грудні 1860-го він надіслав листа до редакції “Основи” на ім’я Василя Білозерського, у якому, зокрема, говорилося: “Ми собі так мізкуємо, добродію, що “Основа” повинна бути на рідній українській мові, та вже ви, мабуть, се діло знаєте краще, ніж ми. Отже, ми все-таки будемо сподіватися, що чим даліш “Основа” вся буде в нашійлюбій мові. Українська мова годиться не для одних віршів: на її і тепер можна говорити й писати про все наше, так-таки, як і на інших... Бо чи то ж таки не сором — лізти до сусіда в кишеню за словом? Хіба у нас свого нема? Пора, пора нам долучатись до власної літературної мови”.

1863 року Кониського заарештують і вишлють на поселення до Вологди, а потім до Тотьми.

Чи беруть до рук “Слово Просвіти” високопосадовці у сфері культури, освіти, науки? Чи зрозуміють цю настанову Олександра Яковича, яка лине до нас із глибини минулого? Чи, може, сприятимуть тому, щоб українці лізли за словом до сусіда в кишеню?

Шлях “Основи” був тернистим. До того ж точилися суперечки між Білозерським та Кулішем. І щодо програми, і щодо творів. Куліш 28 січня 1861 року писав Якову Головацькому: “Наш часопис український видається не зовсім по моїй думці: я не раджу редактору друкувати всяку всячину”. Проте все ж мусив погодитися: “Ну, та нехай хоть такий буде, коли немає кращого”. Суперечки, загострення стосунків... Чи то вже такий наш український менталітет? На жаль, і нині діячі демократичної спрямованості часто-густо неспроможні, попри деякі відмінні погляди, а то й амбіції, згуртуватися в єдину національно свідому силу.

У некролозі на смерть Куліша, опублікованому в березневій книжці журналу “Киевская старина” за 1897 рік, свояк письменника, чоловік Надії Михайлівни, сестри дружини Куліша Олександри Михайлівни (Ганни Барвінок), М. Т. Симонов під псевдонімом М. Номис говорив: “При

Фото Олесь Димитренко

Історико-меморіальний музей-заповідник П. Куліша “Ганнина пустинь”
(с. Оленівка Чернігівської обл.)

твоей головокружительной деятельности... ты был тем центром, куда стекались приезжающие из провинции, пишущие и не пишущие, за порадой, за родными литературными новостями, куда являлись стоящие у родной литературы на совещания, обсуждения”. Автор відомого видання “Українські прислів’я, приказки і таке інше” не помилявся.

Важко перелічити усіх тих літераторів з України, які публікувалися на сторінках “Основи”. Коли вивчаєш навіть побіжно історію цього часопису, то не можеш не звернути увагу, що серед авторів дописів було багато земляків Василя Білозерського і Пантелеймона Куліша, вихідців із Чернігівщини. Чи було це простим збігом?

Назвемо, відзначаючи ювілей “Основи”, хоча б деяких із них. Окрім згаданого М. Т. Симонова, який писав статті для журналу під псевдонімом Белокопитенко, друкувався (1861, № 6; 1862, № 8) М. П. Жук (Хрущ) із с. Булахів Остерського повіту Чернігівської губернії. Виступав письменник-нарисовець С. Д. Ніс, про якого Куліш так відгукувався: “Особенно приятная личность”, “выше его нет у нас этно-

КОЗАЦЬКИЙ ХРЕСТ — ПОДВИЖНИКОВІ ДУХУ

Катерина КОСМИНА

Небуденна подія — освячення хреста — зібрала представників громадськості селища Клавдієва, що на Київщині, колег, друзів, родину Олександра Рибалка біля його могили. Два роки минуло відтоді, як не стало визначного сучасного українста, джерелознавця, археографа, неперевершеного редактора. Залишилася його творча спадщина: наукові статті з багатьох галузей гуманітаристики, публіцистика, а ще редагованим упродовж двадцяти років прекрасні числа журналу “Пам’ятки України: історія та культура”, які високо поцінують фахівці, називаючи їх “малими Рибалківськими енциклопедіями”, а також часописи, до яких теж докладав своїх рук Олександр Рибалко, — “Військово-історичний альманах”, “Дивослово”.

Він немало встиг, бо все його життя — то праця. Так ненастанно трудитися могла лише людина, одержима високою метою — виховання й збагачення українського світу. Олександр Рибалко чесно ніс свій хрест. Тож цілком закономірно на його могилі постав величний козацький хрест, у якому глибока тра-

диція, наша історія, український дух, українська душа.

Авторам, знаним в Україні художникам-скульпторам Михайлові Горловому та Кию Данилейку мінімальними художніми засобами вдалося досягти граничної лаконічності, вишуканості й маєстатичності. Стилістика пам’ятника органічно поєднала в одне ціле форму і його художнє вирішення. Хрест висічений зі світло-сірого граніту. На постаменті-основі зображена розгорнута книга — уособлення життєвої домінанти Олександра Рибалка. Прямі летючі лінії розширених (прикметна особливість власне козацького хреста) ramen створюють враження стрімких пташиних крил, що линуть до неба. Пущене по всій висоті дерево життя, виконане прямим геометричним накресленням, — є знаком єднання зі світом предків, символізує джерело вічного життя. Вирізьблені на раменах ромби, які широко використовуються в художньо-ужитковій орнаменталістиці і народній вишивці, особливо тканих кравецьких рушниках, — це знаки землі, засіяного насінням поля.

Годі було шукати якоїсь промовистішої символіки, адже ці споконвічні українські архетипи, що

проростають із праглибин нашої історії, якнайповніше передають і увічнюють сутність клейнодів душі Олександра Рибалка, якого сучасники називають подвижником духу й чину. Він стопітно орав свою ниву на многотрудному полі української духовності, засівав її добрим зерном, яке не для одного покоління українців проростатиме добрими сходами, повертатиме народові історичну пам’ять, збагачуватиме непроминущими цінностями.

Про це говорив о. Сергій, настоятель храму мучениць Віри, Надії, Любові та матері їхньої Софії УПЦ КП, який здійснив обряд освячення хреста. На цьому акцентував завідувач відділу Інституту української археографії та джерелознавства ім. Михайла Грушевського НАН України Ігор Гирич, колеги О. Рибалка по журналу “Пам’ятки України: історія та культура” Віра Карпенко і Тамара Масленикова, доцент Національної академії образотворчого мистецтва й архітектури Тетяна Тимченко, односельці — Юрій Власенко, Ніна Несіна, брат покійного Сергій Рибалко, бібліотекар Клавдіївської школи Людмила Коновалюк та інші промовці.

Чесне життя, невтомна праця, правдива любов і християнські чесноти Олександра Рибалка відобразилися в козацькому хресті. Перетин вертикалі й горизонталі довершив літопис його земного буття й навічно прилучив до життя на Небі.

ПІШОВ ІЗ ЖИТТЯ НАЩАДОК ШЕВЧЕНКОВОГО РОДУ

Світлана ОРЕЛ,
Кіровоград

На початку березня надійшла сумна звістка зі Знам’янки — пішов у засвіти В’ячеслав Шкода. Пішла із життя шляхетна інтелегентна людина, онук О. Є. Красицької-Шкоди, правнучки Тараса Шевченка по сестрі Катерині. Ця гілка Шевченкового роду розрослася у залізничному містечку Знам’янка ще в середині XIX століття, коли сюди перебралися жити онуки Тараса Григоровича Єгор Степанович Красицький і Параска Якимівна Красицька. У 40-х роках минулого століття у Знам’янці також оселилася внучата племінниця Шевченка Катерина Максимівна Красицька та її дочка Антоніна Вереміївна. З березня 1961 року в їхньому помешканні відкрито сімейний шевченківський музей Красицьких “Кобзарєва світлиця”. Цей музей В’ячеслав Шкода очолив 1989 року і фактично не полишав його до останніх своїх днів.

Маючи вищу педагогічну й музичну освіту, він багато років працював на педагогічній ниві. Але найбільше його захоплення — краєзнавство, яким займався

графа”. Тому й сприяв публікаціям цього уродженця с. Понори Конотопського повіту. Та й згадуваний М. К. Чалий, уродженець Новгород-Сіверського, відгукнувся на смерть Т. Г. Шевченка працею в “Основи” — “Новые материалы для биографии Т. Г. Шевченка”. На основі знайденої поетом, фольклористом, етнографом із с. Красилівки Козелецького повіту Олександром Шишацьким-Іллічем рукописної збірки віршів в одному з монастирів Куліш написав для “Основи” “Исследование о Климентие, украинском стихотворце времен гетмана Мазепы”.

Історик із с. Гирявки Конотопського повіту О. М. Лазаревський написав для “Основи” (1862, № 3) статтю “Известие о южно-русском словаре г. Шейковского”. “Основа” і сам Пантелеймон Куліш заохотили до виступів у журналі Олексю Стороженка, уродженця с. Лисогорів з Ічнянщини. Олекс Петрович навіть став одним із авторів розділу в “Основи” — “3 народных уст”.

Ще до появи “Основи” у виданому альманасі “Хата” (СПб., 1860) Куліш надрукував шість поезій П. С. Кузьменка, уродженця с. Понорниці Кролевецького повіту. У “Слові от издателя” — передмові до видання — він писав: “...прочитавши його поезію, не змогли ми її забути. Есть у його слові щось таке, що до душі доходить і в душу проситься”. Отож і в “Основи” (1861, № 9) не міг не висловитися статтею “О повести г. Кузьменка”. Спілкувався Куліш також з Олексю Гатцуком, сином поміщика Конотопського повіту. Не випадково останній опублікував в “Основи” (1862; № 5, 7) огляд “Опыта южно-русского словаря К. Шейковского”, в якому спростував його критичні зауваження щодо нібито слабкого знання Кулішем української мови.

Називаємо ці факти з огляду на те, що, крім праці М. Д. Бернштейна “Журнал “Основа” і український літературний процес кінця 50—60-х років XIX ст.”, виданої ще 1959 року в Києві, немає ні монографії, ні ґрунтовної праці про історію цього журналу. Окремі сторінки діяльності, публікацій “Основи”, щоправда, висвітлювали В. І. Дудко, Е. К. Нахлік, О. О. Федорук. А маємо сказати ще про участь тих, які не потрапили в поле зору дослідників. Зокрема про славетного педагога К. Д. Ушинського, участь якого в “Основи” незаперечна. Уперше про нього написав автор цієї статті в поновленому 1993 року часописі “Основа”, який видавав у Києві Валерій Ілля (№ 30 (8), 1996 рік) “Костянтин Ушинський і “Основа”.

більше півстоліття. Автор багатьох публікацій, путівників, нарисів про місто Знам’янка в книзі “Історія міст і сіл УРСР”, численних досліджень, які досі не опубліковані й становлять значний інтерес для нащадків. В’ячеслав Шкода — почесний громадянин свого міста. Ініціатор понад десяти документальних фільмів краєзнавчого спрямування.

Член Товариства української мови імені Т. Г. Шевченка, а потім і “Просвіти” з часу їхнього новітнього відродження. Сотні зустрічей із молоддю, ініціатор В’ячеслава Євгеновича спрямованих на просвітництво, пропаганду історії рідного краю, історії гілок Шевченкового роду, утвердження української мови в усіх сферах життєдіяльності. Він також був членом Асоціації дослідників голодоморів в Україні, науково-просвітнього фонду імені Т. Г. Шевченка, історичного клубу “Холодний яр”.

В. Є. Шкода — лауреат обласної краєзнавчої премії імені Володимира Ястребова. Завжди вражав енциклопедичністю своїх знань, широтою світогляду та глибоким непідробним патріотизмом.

Чільне місце серед експозицій фестивалю посіла друкована продукція видавничого відділу Української Православної Церкви Київського Патріархату. Відразу після відкриття V міжнародного фестивалю християнської книги відбулася презентація книжкової продукції, виданої Українською Православною Церквою Київського Патріархату. Подія мала значний резонанс.

На виставкових стендах у експоцентрі “Спортивний” були представлені понад 110 найменувань книжкової продукції, виданої УПЦ КП із 1995 року до сьогодні. Про їхнє жанрове розмаїття, змістовне й тематичне наповнення я попросив розповісти кандидата богословських наук, завідувача кафедри філології Київської православної богословської академії УПЦ КП Олександра МІРОНЧУКА.

— Пане Олександре, які книги представлені видавничим відділом Української Православної Церкви Київського Патріархату на весняному книжковому ярмарку?

— Ми спеціалізуємося на виданні й популяризації українськомовної книжкової продукції. А це майже повний корпус богослужбових книг, що дає змогу вести богослужіння рідною українською мовою. Також перекладено вибрані “Життя Святих” Святителя Димитрія Ростовського в семи томах, до них додається окремим томом книга сучасного автора Бориса Самбора “Святі землі української”.

За словами Святійшого Патріарха Українська Церква буде справді українською, коли розвиватиметься національне богослов'я, коли популяризуватимемо українську мову. Прикладами українського богослов'я є твори святих отців. Так, перекладено і видано “Писання мужів апостольських”, “Апологети”, “Точний виклад Православної віри” преподобного Іоана Дамаскина, повне зібрання творів Святителя Василя Великого, триває видання повного зібрання творів Святителя Іоана Золотоустого (вже побачили світ 7 томів, 14 книг). Також побачили світ перший том із чотиритомника творів Святителя Григорія Богослова і перший том із чотиритомника Святителя Григорія Нисського. Особливістю цих видань є те, що всі вони надруковані сучасною українською літературною мовою в перекладі особисто Святійшого Патріарха Філарета.

— Відомо, що Київський Патріархат значну увагу приділяє виданню праць з історії церкви, церковного права, дитячої, просвітницької літератури.

НА «МЕДВІНІ» — КИЇВСЬКИЙ ПАТРІАРХАТ

Із 7 по 10 квітня в межах традиційного вже Київського весняного книжкового ярмарку “Медвін” відбувся V міжнародний фестиваль християнської книги. Кияни та гості столиці мали змогу ознайомитися із книжковими новинками провідних християнських видавництв України, близького та далекого зарубіжжя, а також придбати за цінами видавництва книжки з богослов'я, історії християнства, пасторського служіння, художню, сімейну літературу тощо.

— Окрім перекладацької діяльності Святійший Патріарх постійно виголошує за богослужінням проповіді, дає інтерв'ю.

Вже побачив світ восьмитомник проповідей, промов, послань, доповідей, інтерв'ю Святійшого Патріарха Філарета.

Серед інших видань хочеться звернути увагу на серію дитячих книжок “Християнська читанка”, складених відповідно до пір року. Кожна з них містить добірку творів українських письменників про християнські свята, що святкуються тієї чи іншої пори року. Вірші, казки, легенди, оповідання та перекази допоможуть дитині більше дізнатися про Бога, Церкву та християнське життя, усвідомити значення церковних свят. Проте головне завдання цього видання в тому, щоб допомогти батькам налагодити з дитиною постійний діалог про віру, релігійний досвід і традицію через спільне родинне читання.

Для дітей шкільного віку пропонуємо “Закон Божий”, адже він називається підручником для сім'ї та школи. Церква започаткувала й провела акцію “Закон Божий у кожну сім'ю”. У рамках цієї акції безкоштовно розповсюджено понад 800 тисяч примірників цієї книги. Нині “Закон Божий”, як і всі інші книги, представлені сьогодні на виставці, можна придбати у Храмах Київського Патріархату — Володимирському Соборі, Свято-Михайлівському золототерному монастирі та в єпархіальних управліннях у всіх обласних центрах.

Усі наші книги мають якісний друк, гарні обкладинки. Постійно працюємо над тим, щоб збільшувати наклад, кількість найменувань, зокрема й дитячої літератури.

— Які періодичні видання пропонує своїм парафіянам Київський Патріархат?

— Серед періодичних видань, які видає УПЦ КП загальноцерковними є науково-популярний журнал “Православний вісник” (виходить шість разів на рік), щомісяця виходить “Інформаційний бюлетень” і двічі на місяць газета “Голос Православ'я”, а ще майже кожна єпархія має свої єпархіальні газети.

Також щороку Інформаційне управління УПЦ Київського Патріархату видає новий Православний церковний календар на наступний рік. Видання, крім місяцеслова, містить багато фотографій, які висвітлюють діяльність Помісної Української Православної Церкви. Крім того подаються: пасхалія на двадцять років, перелік імен святих, найпоширеніших серед православних християн, відомості про єпархії, правлячих і вікарних архієреїв Української Православної Церкви Київського Патріархату, відомості про духовні навчальні заклади та інтернет-сайти.

Спілкувався
Євген БУКЕТ
Фото автора

«МЕДВІН» ПО-СТУДЕНТСЬКОМУ: КНИЖКИ ЧИ СЕРЕЖКИ?

Вікторія КРАВЧУК,
студентка Інституту журналістики

Особисто для мене книжковий ярмарок “Медвін” — це справді визначна подія, чудава можливість дізнатися про новинки у видавничій сфері та познайомитися з сучасними письменниками, відвідати майстер-класи й лекції — тобто чудово провести час.

Тому 7 квітня до експоцентру “Спортивний” прямувала як на свято.

У переході рясніли обкладинки детективів Донцової (це вже не дивувало, проте ще обурювало), а за склом однієї вітрини виділася книжка Василя Шкляра “Залишенець”. “О, не все так погано”, — подумала тоді.

Де кілька кроків — і я на місці. Оголошення, програми, література... Якось дівчата мого віку купували книжки серії “Все по 5, 7, 10 гривень” із яскравими обкладинками і сірим змістом. Пригадалася народна мудрість: на колір і смак товариш не всяк. А дві дівчини взагалі вибирали собі не книжки, а сережки... Щоб не розчаруватися, вирішила йти далі.

Біля стенда видавничого центру “Просвіта” молоді пани на моїх очах придбали чотири примірники книжки про Голодомор. “Якщо українці ще хочуть знати власну історію (якою б страшною вона не була), а не псевдорозповіді з “ложних вуст”, то ще не все втрачено”, — раділа я. У першій виставковій залі книжкове життя вирувало: люди йшли, дивилися, штовхалися, купували. Правда, молоді було небагато — студенти здебільшого на навчання.

Вдалося поспілкуватися з пані, яка продавала художню літературу видавництва “Кальварія”. Вона сказала, що молоді цікавляться сучасною прозою, часто запитують про книжку “Ми” Тетяни Винокурової-Садиченко, “Культ” Любо Дереша тощо.

Розглядаючи стенди з творами сучасних авторів, дізналася, що студенти із задоволенням читають твори “корунаційних” письменників — дехто за власним бажанням, хтось — за порадою друзів чи продавців. Книжки коштують у середньому до 30 гривень.

Популярні в молодіжних колах такі вітчизняні письменники: Юрій Андрухович, Сергій Жадан, Оксана Забужко, Любо Дереш, Ірена Карпа, Любо Дашвар. Також студенти цікавляться творами Ірен Роздобудько, Марії Матіос. Їхні однолітки з Росії віддають перевагу книжкам Бориса Акуніна, Сергія Лук'яненка, Віктора Пелевіна, Олександри Мариніної тощо. У Європі та США популярними серед молоді залишаються твори Стефані Майер, Террі Пратчетт, Дена Брауна, Лізи Джейн Сміт...

Увагу молоді привертала мініатюрні книжечки видавництва “Фоліо”. Вони коштували 10—12 гривень. Серед них були збірочки афоризмів, віршів українських і російських поетів (Лесі Українки, Тараса Шевченка, Василя Симоненка, Анни Ахматової, Олександра Блока, Сергія Єсеніна тощо) та видання на кшталт “Мамі”, “Татові”, “Улюбленій подружці”. Здається, не поєднане все-таки поєднали в одній серії.

Впадали в око яскраві дитячі книжки, де які студенти підходили й купували їх у подарунок. Усе-таки ніякі електронні видання не замінять насолоду читати і гортати паперову книжку.

У другій виставковій залі переважала література релігійного спрямування. Можна було побачити ексклюзивні видання у дорогих шкіряних обкладинках. На жаль, молодь намагалася якомога швидше обминути це місце десятою дорогою. Вони зупинялися хіба що біля стенду видавництва “Знання” або приєднувалися до майстер-класу з виготовлення ляльок-мотанок. Більшість прямувала до літературної кав'ярні, де постійно можна було побачити щось цікаве. Спеціальними гостями “Медвіну” були письменники Вільям Пол Янг та Девід Бейкер зі США, які презентували свої книжки. У літературній кав'ярні збиралися митці, глядачі, журналісти.

Від такої творчої атмосфери у мене піднімався настрій. Не хотілося залишати ці стіни, зігріті теплом книг і любов'ю людей, які їх створюють. Перед очима, мов слайди, книжки: яскраві дитячі, з паперу і тканини, у дорогих шкіряних обкладинках і в національному стилі...

НАТАЛІЯ ФОЙГТ: «МИ ПОВИННІ ВИМАГАТИ ДО СЕБЕ ПОЗИТИВУ»

У нашій постійній рубриці “Життя продовжується!” ми розповідаємо, як літній людині вижити в сучасних умовах, як не впасти у депресію і зберегти бадьорий дух. Сьогодні про те, як демографічне старіння впливає на всі сфери суспільного життя, який імператив повинна мати кожна літня людина, читачам “Слова Просвіти” розповідає завідувач відділу демографії старіння Інституту геронтології НАМН України ім. Д. М. Чеботарьова, докторант Національної академії державного управління по кафедрі охорони суспільного здоров’я Наталія ФОЙГТ.

Також вона затронує ще одну важливу проблему сучасності — перспективу українського села. Що з ним буде років через 50: заростуть стежки бур’янами чи державі все-таки вдасться врятувати осередок української духовності?

— Наталіє Антонівно, розкажіть детальніше про ваш відділ.

— Наш відділ вивчає демографічні процеси, пов’язані зі старінням населення. Одночасно ми займаємося вивченням якості життя людей похилого віку, їхніми проблемами й перспективами.

Демографічне старіння — збільшення кількості людей похилого віку, — процес незворотний і всепроникний, це дуже впливовий чинник, який регулює практично всі сфери суспільного життя: економіку, право, податкову й пенсійну системи, ринок праці, нерухомості, взаємини між поколіннями, процеси формування сім’ї тощо.

У міжнародних документах про перспективи глобального розвитку за важливістю впливу на нього демографічне старіння посідає 7 місце поряд із тероризмом, поширенням ядерної зброї, кліматичними змінами, світовими фінансовими кризами та ін. Отже, серед тих глобальних чинників, які впливають на суспільне життя в усьому світі, демографічне старіння є одним із найважливіших.

Ось чому цей процес має вивчатися глибше. В Україні подолання негативних наслідків демографічного старіння поки що приділяють мало уваги через надлишок інших проблем, і те, що зараз відбувається у демографічному розвитку нашої держави, особливо щодо старіння, поки що не знайшло свого відображення у державних документах, державній політиці.

Старіння — процес всепроникний, але поки що ми не відчуваємо, наскільки сильно він впливає на наше життя — не лише на життя людей похилого віку, а й на молодих.

— У статті “Старість очима молодості” (“Слово Просвіти” № 48 за 2010 р.) молоді українці розповідали, що для них означає літній вік. Серед відповідей: “Постійне бажання уваги тоді, коли ти мало кому потрібен”, “літні люди живуть невідомо для кого і для чого”, “відчуття, що життя закінчується, а ти не встиг зробити все, що планував”.

— Таке уявлення про старість і людину похилого віку — всесвітня проблема. І в Мадридському Міжнародному Плані дій щодо Старіння велику увагу приділяють

подоланню іміджу літньої людини як немічної, хворої, такої, яка втратила свої соціальні зв’язки й соціальні ролі, тобто людині, яка викликає жалість.

Таке ставлення до людей похилого віку в Україні є результатом недостатньої пропагандистської роботи у сфері інтеграції літніх людей у сучасне суспільство. В умовах старіння населення така суспільна стигма є неприпустимою, бо вона руйнує цінність потужного пласту населення, який зараз становить більш як 20 %, а через покоління, до середини 2050 р., становитиме всі 30 %.

Літні люди — наш потенціал, особливо, коли йдеться про збільшення пенсійного віку: уряд розраховує, що цей контингент віддасть державі залишковий трудовий потенціал. Наші люди похилого віку — професійні, кваліфіковані, соціалізовані. Літня людина має ті ж самі прагнення, можливості й здібності, що й молодь.

— Чи є в Україні певні регіони, де найбільше довгожителів?

— Більше довгожителів, відповідно до перепису 2001 року, сконцентровано у західних областях України. На це впливає насамперед патріархальний сільський побут, там зосереджене сільське населення із найміцнішими сімейними традиціями, підтримкою між поколіннями, що є важливим життєзберігаючим чинником для людей похилого віку.

На довголіття також позитивно впливають гірські умови. Деякі фізіологи пояснюють гірське довголіття зменшенням вмісту кисню у повітрі, окисні процеси відбуваються повільніше, тому уповільнюється старіння.

— Дуже часто слово “старість” сприймають як синонім до слова “хвороба”. Як до власних фізіологічних змін має ставитися літня людина?

— Дуже важко пояснити людям похилого віку, наскільки важливо берегти себе, своє здоров’я, бо в умовах нашої бідної медицини вони є заручниками власних недуг.

Подолати хворобу, особливо хронічну, у похилому віці дуже важко, безоплатна медицина, яку гарантує Конституція, нездатна забезпечити лікування хронічних хвороб.

Якщо літня людина захворіла, оплата лікування важким тягарем лягає на всю її родину, а іноді може призвести до економічного краху сім’ї. Отже, хвороба — важке випробовування не лише для літньої людини, а й для всіх її рідних. Цей імператив повинен бути присутнім у житті кожної літньої людини.

— Яких рецептів активного довголіття особисто Ви дотримуетесь?

— Це питання для мене актуальне, бо я зараз активно займаюся фізичними вправами, змінила дієту і відразу відчула поліпшення здоров’я. Щоб бути здоровим, треба дотримуватися раціонального харчування, робити нескладні фізичні вправи, прогулюватися зранку і ввечері, не палити і не вживати алкоголю.

— Деякі довгожителі вживали алкогольні напої протягом усього життя...

— Франція — країна з найвищою тривалістю життя в Європі. Французи пов’язують це зі своїм способом життя: систематичне вживання розумних доз натурального вина допомагає їм знизити ризик серцево-судинних хвороб, деяких форм раку, а також розвитку хвороби Альцгеймера.

Свого часу найстарша жителька Землі, французенка Жанна-Луїза Кальме, яка померла у 122 роки, у свої 110 років на велосипеді їздила до церкви в сусіднє село, і до останніх днів вживала натуральне червоне вино та чорний шоколад.

Найважливішим для активного довголіття є позитивний погляд на життя, літні люди повинні дарувати його всім і отримувати його від інших, що найкраще збалансує всі нервові й фізіологічні процеси.

— Наталіє Антонівно, що станеться з українським селом через 50 років, осередком і коліскою нашої культури?

— Розвиток села — це економічна проблема. Якщо ми зважимо на існуючі сучасні сільськогосподарські технології, сільського населення, яке обслуговуватиме ці технології, економіці потрібно дуже мало. Ось чому зараз, коли перебудовують усю нашу аграрну систему, більшість сільського населення залишається за бортом. Молодь їде із сіл, бо немає можливості для самореалізації. Села пустіють, а на пустці, як відомо, хоч бур’ян та виросте. От і приїжджають у село іноземні ділки, викупувають землю, завозять туди найдешевшу робочу силу — рабів зі Східної та Південно-Східної Азії. Є вже доволі багато таких селищ, де організоване виробництво обслуговують азійські працівники. Поступово замість українських сіл народжуються корейські, китайські або в’єтнамські.

На сьогодні сільське населення становить більш як 30 %. Існує безліч урядових рішень, розпоряджень, спеціалізованих програм щодо розвитку села, проте більшість із них нереалізовані. Сподіваюся, що держава знайде спосіб забезпечити стабільний розвиток нашого села, його населення, культури й унікальної селянської ідеології. Українське село не зникне, воно трансформуватиметься у життєстійкий конгломерат української ідентичності й новітніх технологій. Хоча зараз важко передбачити, у який саме спосіб.

ЯК СТАТИ ДОВГОЖИТЕЛЕМ: 10 ПРОСТИХ ПРАВИЛ

Людині генетично гарантовані 150 років життя, але наш вік значно коротший. І якщо японці доживають у середньому до 79 років, то нігерійці й сомалійці насилу дотягують до 47. Наші співвітчизники — десь посередині. Тим часом, ретельно вивчивши досвід довгожителів, фахівці розробили 10 правил, дотримуючись яких, можна продовжити своє земне існування.

1. **Не передайте.** Якщо ви не займаєтеся тяжкою фізичною працею, вам цілком вистачить 1500—2000 кілокалорій на день. Тим самим ви влаштуєте розвантаження своїм клітинам і підтримаєте їхню активність.

2. **Меню повинне відповідати вашому віку.** У жінок за 30 перші зморшки з’являються пізніше, якщо вони регулярно вживатимуть горіхи і час від часу печінку. Людям за 40 корисний бета-каротин, якого багато в моркві, а також в інших овочах і фруктах оранжевого, жовтого й червоного кольорів. Після 50 кальцій підтримує кістки, а магній — серце. Чоловікам після 40 необхідний селен, що міститься в сири й нирках: цей мінерал сприяє зняттю стресу. А після 50, харчуючись рибою, сильна стать захистить серце і кровоносні судини.

3. **Працювати в міру — корисно.** Робота на підприємстві — серйозне навантаження для організму, і в літньому віці вона не приносить користі. Але той, хто не працює зовсім, хто живе без будь-яких захоплень, має вигляд у середньому на 5 років старше свого віку, запевняють дослідники. До речі, деякі професії, на думку соціологів, допомагають зберегти молодість. Серед довгожителів найбільше диригентів, філософів, художників і священників.

4. **Любов — еліксир молодості.** В організмі закоханих людей виробляються гормони щастя, що сприяють зміцненню імунної системи. Це означає, що і в немолодому віці не можна відмовлятися від радощів любові.

5. **Не сумуйте ні за яких обставин.** Оптимісти живуть набагато довше песимістів — це науково підтверджений факт. У важкі хвилини намагайтеся згадувати щось хороше зі свого життя, щасливу мить удачі, щось таке, над чим сміялися усією родиною. Це допоможе побачити світ кращим, пробачити кривдників.

6. **Рухайтесь.** Навіть кілька хвилин занять фізкультурою на день продовжують життя. У процесі тренувань вивільняються гормони росту, вироблення яких різко скорочується після 30 років.

7. **Спійте у прохолодній кімнаті.** Той, хто дотримується цього правила, залишається молодим довше. Адже обмін речовин в організмі й прояв вікових змін залежать від температури навколишнього середовища.

8. **Намагайтеся отримувати якомога більше позитивних емоцій.** Іноді не гріх дозволити собі нерозумні задоволення: великий шматок калорійного торта, спілкування з друзями до ранку, танці до упаду, читання детектива кілька годин поспіль.

9. **Сміх приносить сили.** Життєрадісній людині завжди живеться легше. Намагайтеся радіти будь-якому успіху, якщо не своєму, то — дітей і онуків. Ось побачите: разом із усмішкою прийде і гарний настрій.

10. **Мозок має працювати.** Розгадуйте кросворди, більше читайте, вивчайте іноземні мови. Змушуючи мозок активно працювати, людина не тільки зберігає голову світлою, а й одночасно активізує діяльність серця, системи кровообігу та обмін речовин.

Найважливішою умовою оздоровлення є духовне вдосконалення. Природа гармонійна, і жити в ній щасливо може тільки гармонійна людина.

Матеріали підготувала
Наталія АНТОНЮК

“Головне — громадянська небайдужість та готовність захищати, будити совість, думку, одне слово — живих...”

Малюнок Валерія Чмирьова

Микола ЦИМБАЛЮК

Слова Романа Чайки його обурили. Шпетячи ялову інтелігенцію, тележурналіст згадав народну прикмету, що, мовляв, якщо так звана “інтелігенція” втікає у “внутрішню еміграцію” — чекай затишного суворого режиму. А звинувачення у байдужості й інфантильності “так званої”, яка тільки й здатна “сидіти і щось писати, залізти у соціальну мережу і там творити віртуальний словесний спротив, або взагалі нічого не робити” зачепило Валерія Чмирьова за живе.

“У свої майже 70 років я “заліз” до соціальної мережі (Інтернет. Авт.) для творення “віртуального” соціального спротиву”, — прокоментував він закид журналіста українцям. І закінчив: вона — мережа — дозволяє миттєво формувати суспільну думку.

Про інше Валерій Олексійович змовчав — скромність! Не згадав, що здатен впливати (і впливає!) й іншими за-

собами. У цьому я переконався 1 квітня в галереї “Майстерня”, що в Спілці художників України. Того дня, коли всі “охочекомонні” й

— Молодці хлопці! Чудову дачу мені збудували.
— Служимо народові України!

Малюнок Валерія Чмирьова

ДЕСЯТЬ СМІШНИХ. І ДУЖЕ СЕРІОЗНИХ

казенні жартівники дурили всіх і вся (згадайте проглянуті політичні телепередачі, “космічні” новини з Київради і навіть фестиваль сміху в Адессе), він і його семеро “так званих” виставлялися. Точніше — представили на суд нечисленних шанувальників свої карикатури. Це була їхня четверта художня виставка “Карикатуристи України”.

Переважає більшість карикатур уже публікувалися: Анатолія Гайно — у газеті “Червоний гірник”; Миколи Капусти — у газеті “Жизнь”; Олександра Міхнушева — взагалі в багатьох періодичних виданнях; Валерія Могильного і Володимира Соломашенка — також; Андрія Саєнка — регулярно (головний художник!) у московському українському розливу “Крокодил-плюс”; Олега Смаля — у тижневику “Дзеркало тижня”, Валерія Чмирьова — теж у багатьох. А всіх укупі — в журналі “Перець”.

Хай пробачить мені читач, але переказувати сюжети — справа в цьому жанрі справді смішна. І невдячна. Ну, розповім я про клоуна на пірсі, що жонглює рятувальними кругами перед десятками простягнутих рук у розбурханих хвилях, що воляють про поміч (О. Смаля). Або вказуючий перст, по якому тьопать, як гуси, люди і, дійшовши краю, летять у прірву (В. Соломашенко). Чи сценку з головними героями казки про Буратіно (коли той чеберяє з лантушком у \$5 000 000 за плечима) перед явно спорудою на Інститутській і вказівником “Полічудес” — у напрямку Банко-

— Особисто я ніколи не покохала б козла!

Малюнок Анатолія Арутюнянца

вої. Бодай словом можна хіба що згадати про інше.

Приміром, про спектр тем. А він широкий — від соціально-політичних, побутових — і, звичайно ж, любовно-сексуальних — до дружніх шаржів. За формою роботи — лінійні (контурні), насичені, тобто штрихові, чорно-білі, а здебільшого кольорові. Виконані, як правило, в одиничному, а інколи і в численних сюжетах — коміксах. Оглядаючи експозицію десятків (двоє із них — А. Арутюнянц і В. Попов — покійні), подумав: “Якщо розвиток карикатури тісно пов’язаний із публіцистикою, бойовою, образною, наступальною, то остання сьогодні явно програє в лаконічності та виразності”. Навіть не згадуючи про ту, що тьмяно мерехтить на шпальтах, телеекранах “чого изволите”. А те, що той же таки Чмирьов (та хіба він один!?) щороку бере участь у міжнародних конкурсах карикатуристів, які проходять то в Бразилії, то в Ка-

наді, то в Італії, то в Польщі і т. д. хіба не свідчення рівня їхнього таланту? А головне — громадянської небайдужості та готовності захищати, будити совість, думку, одне слово — живих не одних українців.

Без перебільшення скажу: що побачив на виставці Товариства художників-карикатуристів — талановито й оригінально. У кожного свій почерк пера/пензля. Свої улюблені мотиви. Своя, тільки йому, властива кратність збільшувача скла лупи художника. Але всі як один — дотепні і смішні, з парадоксальною творчою увагою. Та що базікати даремно — це треба йти й дивитися. На карикатури. А не на округлені очі під високо піднятими бровами, розтягнуті до вух роти, і животи, що трясуться від сміху.

А ще побачите там на інтелігентних обличчях глядачів тінь напруженої думки. Це те, чого нема в утоплеників м’яких фотелів перед голубими екранами.

СЛОВО Прогвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА НА 2011-й

Ви — зі “Словом Прогвіти”, бо це — ваша газета!

Вартість передплати

(з доставкою і поштовими витратами):

на 1 місяць

4 грн 77 коп.

на півроку

25 грн 77 коп.

на 3 місяці

13 грн 71 коп.

Поштовий індекс — 30617, сторінка 63 в “Каталозі”

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Прогвіти”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА
Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Заступники головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47,
Євген БУКЕТ
279-39-55

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ просвітнянської роботи
Надія КИР’ЯН

Відділ культури
Микола ЦИМБАЛЮК
279-49-47

Відділ літератури
Марія КУЧЕРЕНКО
270-55-57

Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК
278-63-69

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК,
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Кореспонденти
Наталія АНТОНЮК,
Уляна ВОЛКОВСЬКА

Черговий редактор
Уляна ВОЛКОВСЬКА

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org

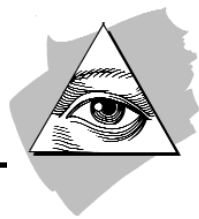
Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
“Преса України” у середу.
Зам. № 3301215
Наклад у квітні — 20 000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Прогвіти”
обов’язкове.

Індекс газети
“Слово Прогвіти” — 30617

ЩЕ РАЗ ПРО НОВУ КОНСТИТУЦІЮ

Іван ЗАЄЦЬ,
народний депутат ВР України

Президентський Указ із політичного та управлінського поглядів є досить дивним. Це документ з багатьма невідомими. Він не дає відповіді на найголовніші питання: про масштаби конституційної реформи, мету та способи її проведення. Ні “ініціатор” створення Конституційної Асамблеї Президент Л. Кравчук, ні Президент В. Янукович не поінформували суспільство про те, що саме не задовольняє їх у чинній Конституції і які положення в ній потрібно змінити. Така собі гра “в темну”. Ця ситуація створює дуже широкі рамки для обговорення самого Указу й зумовленої ним конституційної реформи і безмежний простір для здогадок і спекуляцій навколо них.

Насамперед виникає запитання: для чого створюється Конституційна Асамблея? У першому пункті Указу говориться, що “для підготовки змін до Конституції України”. Але у своїх виступах Президент В. Янукович формулює цілком інше завдання для Конституційної Асамблеї. На першому засіданні науково-експертної групи з її створення він сказав: “...процес роботи над новою Конституцією треба відновити”, ... “нова редакція Конституції — це нагальна потреба, апогей цієї роботи”. Зрозуміло, що термін “нова редакція Конституції” узятий не з теорії конституціоналізму, а зі сфери жонглювання поняттями для приховування справжніх намірів. **Тому справжній намір В. Януковича і К^о — нова Конституція.**

Для тих, хто знається на конституціоналізмі, очевидно, що для реформування влади, навіть “усієї політичної системи”, не потрібно нової Конституції. Досить точкових змін до чинної. То для чого ж тоді потрібна “нова Конституція”? **Для перезаснування держави.**

Президент Л. Кравчук також говорить про “новий текст Конституції”. Про це він заявив на “Свободі слова” 21 лютого цього року (телеканал ICTV).

Нова Конституція потрібна правлячому режиму, щоб відійти від нинішніх засад українського державотворення, зокрема від української державності. І перейти до цілком інших засад, не пов’язаних з українською національною традицією.

Важливо зазначити, що теперішня українська держава твориться в річизні європейської традиції як держава національного типу. Такими державами є, наприклад, Франція, Німеччина, Італія, Польща та багато інших. Це означає, що державне буття і суспільний устрій загалом у сучасній незалежній Україні базуються саме на традиції та звичаях української нації. При, звісно ж, забезпеченні прав національних меншин. Саме така ідеологія українського державотворення зафіксована в чинній Конституції, визначена Декларацією про державний суверенітет України й Актом проголошення незалежності України та була осячена народом на Всеукраїнському референдумі 1 грудня 1991 року. В першому розділі Декларації — “Самовизначення української нації” — зазначено, що Україна “... як суверенна національна держава розвивається в існуючих кордонах на основі здійснення українською нацією свого невід’ємного права на самовизначення”, що Україна “... здійснює захист і охорону національної державності українського народу”.

Ініціатори прийняття нової Конституції прагнуть ревізувати європейський вибір українського народу й запровадити тип державності, який ґрунтувався б на комуністичній ментальності та реалізовував російську політичну традицію та державну модель.

Ключовими елементами цього підступного антиукраїнського задуму є: запровадження другої державної мови (російської) через внесення змін у 10 статтю Конституції, перегляд положень 20 статті про дер-

21 лютого цього року Президент України В. Янукович видав Указ “Про підтримку ініціативи щодо створення Конституційної Асамблеї”. Цим Указом Глава держави розпочав чергову конституційну реформу. Для більшості досвідчених політиків та аналітиків таке рішення В. Януковича було очікуваним. При відкритті 8-ї сесії Верховної Ради шостого скликання (1 лютого 2011 року) Президент України заявив: “Поступово від реформи влади ми перейдемо до реформ усієї політичної системи, застосовувавши механізм Конституційної Асамблеї. Але всьому свій час”. І цей час настав дуже швидко.

жовні символи, закріплення на конституційному рівні так званого позаблокового статусу України. Передбачається також зміна 2 статті Конституції для перетворення України з унітарної держави у федерацію, а також статті 4 з метою ліквідації інституту єдиного громадянства. Очевидно, серйозної трансформації зазнає 11 стаття Конституції, щоб українська нація, українська культура втратили титульні позиції, позиції основного державотворюючого етносу та основної культури суспільства. Суттєвій переробці може підлягати стаття 17 Конституції, яка нині не допускає розташування іноземних військових баз на території України. Безумовно, плануються кроки з обмеження виборчих прав громадян.

Досягати таких фундаментальних цілей окремими змінами до чинної Конституції досить важко. Бо згідно з діючою конституційною процедурою зміни до названих статей Конституції мають ініціюватися “Президентом України або не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України”. На підготовлений законопроект слід одержати позитивний висновок Конституційного Суду України. Законопроект має прийматися не менш як двома третинами від конституційного складу Парламенту і затверджуватися Всеукраїнським референдумом, який призначається Президентом України. Щоб обійти цей довгий і вибоїстий, але конституційний, шлях Президент України В. Янукович і К^о придумали прийняття нової Конституції, основні параметри якої, безумовно, виписуватимуться (якщо вже не виписані) за лекалами Кремля та його п’ятої колони в Україні.

Однак запровадження нової Конституції (яку для маскування справжніх намірів і з метою маніпулювання суспільною свідомістю називають “новою редакцією Конституції”, “новим текстом Конституції”) буде антиконституційним кроком з боку правлячого режиму. І це ним усвідомлюється. Тому свої дії він спробує прикрити “волею народу”. Не важко передбачити, що нова Конституція “прийматиметься” чи “затверджуватиметься” Всеукраїнським референдумом.

Це, однак, ініціаторів цього процесу та їхню справу не рятує, бо чинна Конституція не передбачає прийняття нової Конституції на референдумі, як і перезаснування держави. Розробники діючої Конституції (до складу яких входив і я) ще тоді, 1996 року, передбачали спроби антиукраїнських сил зруйнувати українську національну державність через прийняття нової Конституції, і тому на конституційному рівні виключили таку можливість.

Нова Конституція загострить політичну ситуацію в країні до крайньої межі, що добром не закінчиться.

Заради справедливості зазначу: ця ідея і раніше гріла серце багатьом лідерам політичних сил, особливо очільникам партій вождистського типу. На суд громадськості подавали свої проекти нової Конституції комуністи та свободівці. Про потребу нової Конституції неодноразово заявляли лідери БЮТ та Партії Регіонів. А 2008 року ця ідея ледь не реалізувалася в Парламенті спільними зусиллями регіоналів та бютівців. Створення Верховною Радою Конституційної Асамблеї для написання нової Конституції ініціював лідер “Фронту змін”. Не чужою ця ідея була і для попередника нинішнього Президента України.

Але, слава Богу, тоді вистачило державницького розуму відмовитися від її реалізації як вкрай небезпечної затії.

Однак зараз, на жаль, існує значно менше стримуючих факторів для втілення ідеї нової Конституції. Передусім з боку правлячого режиму. Більше того, саме такі ідеї суголосні його природі.

Ядро теперішньої влади становлять колишня комуністична та комсомольська номенклатури. Немало в ньому опинилося й кримінального елементу. За 20 років української державності жодна інша влада так не толерувала комуністів і дискредитовані практикою тоталітарні радянські методи вирішення багатьох суспільних проблем, як це робить теперішня. Переважна більшість її представників ментально орієнтовані на російську імперську політичну та культурну традиції. Вони не послугуються українською мовою і не знають української культури, а історію вивчали за курсом ВКП(б). Їхній розум і психіка обтяжені комуністичними стереотипами. Тому вони не вірять у силу та інтелект українського народу, а діють за підказками чужинців, у розрахунках котрих існування України як незалежної держави не передбачене.

Справжня демократія, права людини, які гарантує національний тип української державності, чужі такій владі. Відсутність елементарної політичної культури та моральної відповідальності, освіти та професійності спонукають очільників правлячого режиму не до забезпечення тягlostі української державності, а до підгонки її під їхнє вкрай обмежене індивідуальне та корпоративне розуміння.

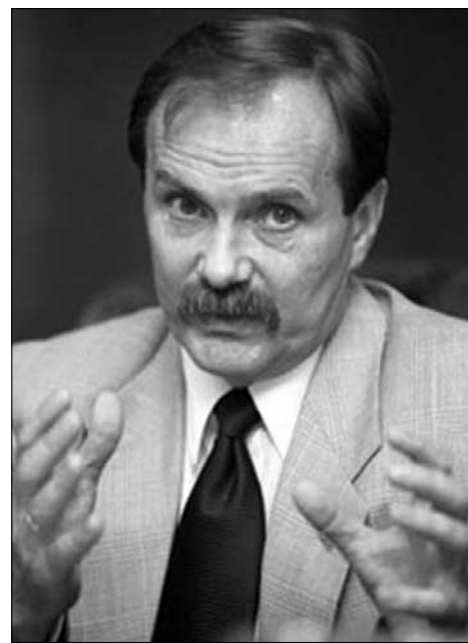
Для влади з антиукраїнською ментальністю властиве перманентне бажання руйнувати все “до основания, а затем”. У природі цих людей лежить прагнення починати все з нуля, щоб задовольнити свій гонор скрізь бути першими.

Таким чином, курс на нову Конституцію обумовлений як прагненням керівників правлячого режиму підготувати умови для поглинення України Росією, так і низькою якістю нової влади й значної частини “політичної еліти” країни загалом. Перезаснування України з держави національного типу на державу громадян з мультикультурною, багатонаціональною природою, а насправді на державу, наповнену переважно російською політичною та культурною традицією, і є домінуючим інтересом заштиткованих ініціаторів прийняття нової Конституції. А це вже екзистенційний виклик українській нації, з чим вона ніколи не погодиться. Крім того, державна мультикультурність зазнала очевидного краху в Європі й нещодавно визнана лідерами провідних європейських країн, зокрема Німеччини, Франції та Великобританії, як безперспективна.

Не треба бути фахівцем у галузі конституціоналізму, щоб усвідомити: **Україна може існувати як незалежна суверенна держава лише як держава національного типу, з українською політичною та культурною неповністю.**

Деукраїнізована та зрусифікована Україна — прямий шлях до перетворення її в колонію Росії з кількома губерніями замість теперішніх областей, що і є доконечною метою “п’ятої колони” в Україні, яку репрезентує теперішня влада.

Друга потенційна загроза пов’язана з

появою цього Указу та ідеєю нової Конституції, стосується організації влади, зокрема форми державного правління. Ні Президент В. Янукович, ні “ініціатор” створення Конституційної Асамблеї Президент Л. Кравчук навіть не натякнули на те, що вони розуміють під реформуванням влади. Проте є безліч ознак того, що В. Янукович і К^о цілеспрямовано вибудовують політичний режим з “домінуючим гравцем”. Деякі політики цим терміном називають режими з так званою “керованою демократією”, які на пострадянському просторі досить швидко мімікрують в авторитаризм чи, навіть, тоталітаризм. І цим “домінуючим гравцем” на політичному й інституційному полі України має стати Президент В. Янукович.

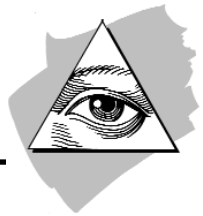
Значний відрізок шляху в цьому напрямі вже пройдено. На конституційному та інституційному рівнях здійснено повернення до президентсько-парламентської форми державного правління, з подальшим рухом до президентської республіки. Немає сумніву, що цей перехід зроблено саме під ідею творення політичного режиму з “домінуючим гравцем”. Поступово нівелюється і вихолощується демократичний принцип розподілу влад.

Із прийняттям закону про центральні органи виконавчої влади та внесенням запропонованих Президентом В. Януковичем змін до Закону “Про Кабінет Міністрів України” повноваження Президента, зокрема у сфері кадрових призначень, остаточно виходять за рамки розумних балансів. Уже нині більшість органів виконавчої влади, а також суди, перебувають під ручним управлінням Президента та його Адміністрації, замість функціонування в рамках дотримання принципу верховенства права та діяльності за законом.

Парламент втратив частину повноважень і суттєво зменшив свою самостійність. Структурованість і представницька функція Верховної Ради вже не базуються на мандаті, делегованому народом політичним силам на виборах 2007 року. З відмовою від парламентських інститутів коаліції та опозиції і з переходом до інституту більшості Верховна Рада перетворилася, по суті, у філію Адміністрації Президента. Нова редакція Регламенту Верховної Ради спростила до примітивізму парламентську законотворчість. Встановлено тотальну практику скороченого режиму підготовки, розгляду й ухвалення законів. Переважна більшість законів нині ухвалюється без жодного їх обговорення і за відсутності діалогу з опозицією. Яскравим підтвердженням підпорядкованості парламенту Адміністрації Президента є відсутність подолання парламентом вета Президента В. Януковича на закони, що час від часу відбувалося за всіх попередніх президентів.

Кабінет Міністрів так само втратив свою автономію і статус вищого органу виконавчої влади. Уряд “коаліції тушок” був на ходу трансформований у підлеглу Президенту і його Адміністрації структуру. Кабінет Міністрів у кадровому відношенні став одні-

Закінчення на стор. 4

ЩЕ РАЗ ПРО НОВУ КОНСТИТУЦІЮ

Закінчення.
Початок на стор. 3

сю з ланок так званої “президентської владної вертикалі”. Такого безправного й пригнобленого уряду не було за всі роки незалежності.

В Україні фактично ліквідовано інститут незалежного конституційного судочинства. Конституційний Суд не здатний протистояти антиконституційним забаганкам правлячого режиму. Його призначення зведено, по суті, до публічного озвучення, спущених з Адміністрації Президента рішень.

Штучно пофрагментована судова система з деградованою роллю в ній Верховного Суду перетворила судочинство з формально незалежної гілки державної влади на слухняний інструмент Президента і Партії Регіонів.

У таких умовах не варто говорити навіть про мінімально ефективну систему стримувань і противаг між органами різних гілок влади. Вже цих прикладів достатньо, щоб відзначити надмірну концентрацію повноважень у руках “домінуючого гравця” — Президента В. Януковича.

При цьому треба наголосити, що утвердження теперішнього політичного режиму, зокрема нової ролі Президента України, забезпечувалося в неконституційний спосіб. Спочатку з порушенням норм Конституції творилася парламентська коаліція — так звана “коаліція тушок”, що сформувала Кабінет Міністрів. Потім був поспішно переформатований Конституційний Суд, який своїм неправовим рішенням незаконно змінив Конституцію. Україна повернулася до Конституції зразка 1996 року. Відбувся перехід до президентсько-парламентської форми державного правління, а Президент В. Янукович перетасував уряд “коаліції тушок”.

Нещодавно Верховна Рада незаконно наділила Президента України додатковими повноваженнями, зокрема у сфері кадрової політики, які вже жодним чином не вкладаються в конституційне поле.

В умовах незначного рівня соціальної підтримки “домінуючого гравця” низька легітимність правлячого режиму стала його Ахіллесовою п’ятою. В такій ситуації саме через нову Конституцію найлегше можна “легітимізувати” цей політичний режим і його головну доміную — Президента В. Януковича. Нова Конституція буде виписана так, щоб чинні антиконституційні положення багатьох новоприйнятих законів перетворилися в конституційні норми.

Проблеми нелегітимності існуючого режиму апологети Конституційної Асамблеї хочуть вирішити принесенням чинної Конституції в жертву антиконституційним законам. Уся попередня діяльність очільників нової влади, яка базувалася на ідеології “понять”, має втілитися в конституційну матерію.

Ефективною політехнологією розбудови політичного режиму з “домінуючим гравцем” є невизначеність із кількістю можливих каденцій правління діючого Президента. Поява нової Конституції з огляду на практику Конституційного Суду часів Президента Л. Кучми створить “правові підстави” для В. Януковича обиратися на пост Президента України три або чотири рази поспіль. А поки що така невизначеність є дієвим інструментом розширення впливу і тиску Президента на політичних партнерів та бізнес. Невизначеність завжди непокоїть і лякає. Бажання створити конституційні підстави для третього терміну повноважень В. Януковича, безумовно, є окремим самодостатнім інтересом апологетів нової Конституції.

Тому нова Конституція має забезпечити легітимізацію нового режиму, створюючи враження простої зміни форми державного правління. Нова влада усвідомлює, що використовує повноваження, здобуті неконституційним шляхом. Крім того, під фанфари про зміну форми організації вла-

ди насправді буде перезаснована держава, що позбавить українців своєї національної державності. Національні права українців, зокрема право на власну державу, будуть ліквідовані або максимально обрізані.

Хоча максимальна концентрація влади в руках Президента відбуватиметься найближчим часом у рамках президентсько-парламентської республіки питання про остаточну форму політичного режиму залишається відкритим. Політичний режим з “домінуючим гравцем” у рамках президентсько-парламентської форми державного правління може виявитися лише проміжною формою. Відхід від плюралістичного конкурентного способу організації влади, що спостерігається нині, торує шлях до зародження автократичного режиму. Однак не слід виключати, що для українофобської олігархії та Кремля концентрація влади в руках Президента потрібна лише як тимчасове явище для того, щоб здійснити антиукраїнський і антидемократичний реванш, перезаснувати державу та помститися опозиції. Вирішивши поточні завдання, пов’язані з політикою реваншу, перезаснуванням держави та повним переділом власності в Україні, включно із сільськогосподарськими землями, нова влада надалі може вдатися до чергового кульбіту назад — у напрямі парламентсько-президентської форми правління, до олігархічної парламентської республіки, олігархічного парламентаризму.

Такий крутий розворот може виявитися потрібним олігархії для того, щоб уникнути персональної відповідальності за стан справ у державі й втриматися при владі на якомога довший час. 2008 року, коли Партія Регіонів і БЮТ “пошлюбилися” на засадах ідеї нової Конституції, передбачався саме такий сценарій.

Проте ідеалам національної демократії не відповідає ні політичний режим з “домінуючим гравцем”, ні автократичний режим, ні так званий “олігархічний парламентаризм”. Україна не повинна сходити з дороги європейської демократії.

Третя потенційна загроза, яка буде породжена новою Конституцією та діяльністю Конституційної Асамблеї як установчого органу полягає в **можливому обмеженні прав громадян**, зокрема їх **соціальних прав**.

Без високого суспільного рейтингу Президенту В. Януковичу буде надзвичайно важко довго утримуватися в ролі “домінуючого гравця”. Отже, йому доведеться компенсувати низьку соціальну підтримку режиму посиленням авторитарних тенденцій. А це потребуватиме обмеження не тільки на практиці, а й на конституційному рівні і національних, і соціальних прав українців. **Тільки нова Конституція дозволить переписати права і свободи громадян під ідеологію нового політичного режиму**. Вже нині спостерігається різке звуження соціальних прав громадян, наприклад, на освіту, медицину, працю, житло, пенсійне забезпечення тощо. Задекларований у нинішній Конституції обсяг соціальних прав громадян заважає провладним олігархічним кланам реалізувати своє прагнення до безмежного збагачення. Безправними людьми легше керувати і тримати їх у покорі.

Саме в потенційному звуженні конституційних прав громадян в соціальній сфері криється третя загроза ініційованої Президентом В. Януковичем конституційної реформи.

Ідея прийняття нової Конституції несе в собі ще одну, *четверту*, загрозу — **загрозу очорнення Конституції і дискредитації українського конституціоналізму загалом**. А отже, і української державності. Але це вже предмет наступного коментаря.

Іван ЗАЄЦЬ

Колаж Олеся Дмитренка

ЩО МИ ЗА НАЦІЯ, ВРЕШТІ-РЕШТ?

Ігор ОЛІЙНИК,
м. Токмак Запорізької обл.

Тяжка роздвоєність немилосердно катує нашу свідомість протягом останніх 20 років. Ніяк не можемо визначитися, хто ми насправді. Нація із лайливою та чужою мовою на вустах, обличчям, сповненим неприхованої відрази та суворого недовіри, у спортивних штанах та повним соняшникового лушпиння ротом? Нація геніальних зрадників, ренегатів і дегенератів, готових щодня втекти з України, обміняти рідну матір на загадковий блиск

● РЕПЛІКА

АВТОРА!!!

Анатолій КОВАЛЬЧУК,
помічник-консультант народного депутата України

Останнім часом, окрім російської мови, музики, пісні, церкви, посилалося нав’язування українцям московських версій історичних подій та оцінок заслуг імперських правителів. Схоже, деякі одіозні особи, свавільно перебравши на себе функції не передбачених Конституцією державних ідеологів чи міністрів пропаганди, намагаються відкинути Україну на декілька десятиріч назад — у радянсько-комуністичі й царсько-імперські часи.

Нещодавно помітив на автотрасах десятки рекламних щитів із зображеннями останнього російського царя і принизливими написами про вибачення перед ним.

Не менш дивним було те, що поруч зі щитами, які прославляють Миколу II, а іноді зі зворотного їх боку, висять щити із зображенням Президента й патріотичним закликом “Любіть Україну!”. Поруч російський цар та Президент України. Як розуміти таке неприродне сусідство? І хіба можна придумати підлішу дискредитацію інституту президентства?!

Виникає низка запитань: під чиєю юрисдикцією перебувають автомобільні шляхи і прилегли до них ділянки, на котрих встановлюються рекламні щити? Хто й за що в Україні, зокрема на Київщині, має просити прощення в Миколи II, до речі, невідомо за які заслуги і перед ким нещодавно канонізованого московською церквою?

Адже відомо, що останній російський цар був дуже пересічною, недалекою людиною і слабким правителем. Непослідовним у проведенні реформ. Він увіргнув країну в дві війни, які Росія ганебно програла. Його недолуга внутрішня політика призвела до трьох революцій і краху монархії.

Цар ніколи не виявляв до України ніяких симпатій, а самі українці не мали в московській імперії жодних національних прав і, залежно від кон’юнктури, трактувалися імперським режимом як “інородці” або як частина “єдинава рускава народа”.

Серед очільників совєцької Росії, які санкціонували вбивство царської родини, і серед тих виродків, хто по-звірячому замордував самого Миколу Романова, його дружину, чо-

очей чорнявого чужинця? Нація, яка соромиться власної мови, падаючи навколішки перед неосязним диктатом “общепонятного”? Нація, шлунок якої набитий чіпсами й розбавленим пивом; кепкування та жарти якої супроводжуються неодмінною похмільною відрижкою... Хіба такими бачили себе українці 20 років тому, коли здобули омріяну незалежність? Хіба такими вони хотіли виховати власних дітей, віддаючи їх до дитсадків і середніх шкіл? Чи хотіли ті діти з маленьких і симпатичних малят перетворитися на крадіїв, убивць, кримінальних авторитетів та проститутток, які переймаються лише ситістю власного шлунка та набитими купюрами кишенями. Або все ж таки це нація, яка змусила половину світу стати навколішки перед надзвичайною милозвучністю та співучістю українського слова. Нація, яка, незважаючи на власну бездержавність, не відкидала гострої шаблони, ціною неймовірних зусиль, ціною крові багатьох поколінь продовжувала боротися в ім’я славної Батьківщини.

Нація, щирість якої приємно дивує всіх, хто вперше завітав до України, а журлива пісня досі викликає неабияку печаль у серці та сльози на очах. Роздвоєність... Як довго і як нестерпно вона випробовує український народ, намагаючись викинути всі його духовні надбання, усі його святі почуття та релігійний світогляд на матеріальне звалище в ім’я великої і всеохоплюючої глобалізації світу. Ця роздвоєність зводить у безсердечному герці духовне українство проти його матеріальних запитів, старанно винищуючи могутній потенціал нашого народу. І народжуються таким чином ті, перші дегенерати і ренегати, постають їм у відповідь і другі (поки що їх не так багато), духовна відповідальність яких перед майбутніми поколіннями своєю силою може знести все низьке та матеріальне на своєму шляху. Роздвоєність ця сама собі копає глибоку могилу, бо матеріальне — то лише до часу, а Дух і Мова — то вічне.

тирхох молодих доньок і підлітка-сина, не було жодного українця.

Наші предки ніколи не були монархістами. Влада Київських князів обмежувалася народними зборами, гетьмани й отамани обиралися на козацьких радах. Оцінку російським царям дав у своїй творчості, особливо в геніальній поемі “Сон”, Тарас Шевченко. Вона об’єктивна й назавжди залишиться класичною.

Рекламна продукція, що вихваляє катів українського народу, принижує нас як націю і псує міжнародний імідж України. Адже траєкторією в напрямі Полтави, Харкова, Донецька й Одеси щодня їздять десятки тисяч людей, серед них немало іноземців. Для них бачити таку рекламу — це щось гірше ніж дикунство, бо жоден європейський постколоніальний народ не вшановує своїх колишніх поневолювачів. На дорогах Угорщини, Чехії, Словаччини ви не побачите реклами, яка б прославляла будь-кого з австрійських імператорів, хоча жоден із них не гнобив підлеглих народів так, як це робили їхні російські колеги.

Сьогодні, в умовах ідеологічного сум’яття, нехтування українською національною ідеєю наші недруги піднімають на щит катів України: Леніна, Сталіна, Миколу II, ще хтось тужить за Петром I, Катериною II чи Іваном Лютим. Очевидно, знайдуться прихильники й Чингісхана, адже відомо, що саме від ординців Московія запозичила деспотичну форму державного правління. Невже ми стали такі, що будемо мовчати навіть тоді, якщо прихильники Гітлера привселюдно проситимуть вибачення у “свого фюрера”? І чи є межа цьому абсурду?

Якщо хтось в Україні відчуває вину перед Миколою II чи іншим катом нашого народу, хай просить у нього вибачення. Але — в приватний спосіб, вивішуючи плакати в себе вдома, а не в публічних місцях.

Керівництво РФ, проголосивши свою країну правонаступницею Росії сталінської і царської, взяло курс на реабілітацію всіх її діячів, незалежно від їхніх політичних кольорів. Саме тому рекламні плакати із прославленням московських царів природно сприймаються на території їхньої країни.

Ми ж сприймаємо їх як зухвалий виклик Україні з боку московських шовіністів, як неприкриту спробу перевірити наші народ і владу на патріотизм, на людську гідність, на вміння захищати національні інтереси.

Невже наші можновладці, передусім ті, що наділені величезними владними повноваженнями, не усвідомлюють цього і не вважають за потрібне покласти край цій ганебній антиукраїнській вакханалії, навести порядок у гуманітарно-духовній сфері України?!

“У зв'язку з аварією в Чорнобилі різко піднялася гіркота і розчарування наукою...”
Юрій Щербак

ФІЗИК-АТОМНИК ВОЛОДИМИР ТОКАРЕВСЬКИЙ:

Наш співрозмовник — Володимир Васильович ТОКАРЕВСЬКИЙ — заступник генерального директора Державної корпорації “Українське державне об'єднання “Радон” із питань науки й нових технологій. Доктор фізико-математичних наук, професор. Член Центрального правління Науково-технічної спілки енергетиків та електротехніків України (НТСЕУ), відомий спеціаліст у галузі ядерної фізики і ядерної енергетики. Лауреат іменної премії ім. К. Д. Синельникова НАН України. Автор 257 наукових праць, 12 авторських свідоцтв і 6 патентів України.

Починаючи з кінця 1985 р. розпочалися спільні роботи В. В. Токаревського з Чорнобильською АЕС з експериментального визначення глибини вигорання ядерного палива, оптимізації перевантажень ядерного палива, модернізації систем контролю цілісності технологічних каналів тощо. Але вибух реактора четвертого енергоблоку Чорнобильської АЕС у ніч на 26 квітня 1986 р. примусив змінити тематику досліджень і виконати інші роботи. Вже через два тижні після вибуху на найпотужнішому в той час у Києві комп'ютері після майже двохсот годин розрахунків було доведено, що вибух реактора був неминучим наслідком недоліків у системі управління активної зони реактора.

Про результати моделювання доповідали на засіданні першої робочої групи Урядової комісії з ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС наприкінці травня 1986 р. у Москві. Для В. В. Токаревського післячорнобильський період ознаменувався перенесенням центру ваги досліджень і практичної діяльності на проблеми поводження з радіоактивними відходами й ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

1991 року В. В. Токаревський очолив творчий колектив із розробки першої Національної програми розвитку атомної енергетики в Україні, яка була передана до уряду. Після 1993 року він працював на посадах генерального директора Міжгалузевого науково-технічного центру “Укриття” НАН України (м. Чорнобиль), генерального директора новоствореного державного спеціалізованого підприємства Центр переробки та

захоронення техногенних відходів “Техноцентр” (ДСП “Техноцентр”, м. Чорнобиль), підпорядкованого Міністерству України з питань ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, генерального директора державної корпорації “Українське державне об'єднання “Радон”.

Під керівництвом Володимира Васильовича 1997 року в зоні відчуження розпочато будівництво комплексу виробництв “Вектор” для захоронення радіоактивних відходів і 2008 року була введена в експлуатацію інфраструктура цього комплексу. Завдяки особистим зв'язкам із науковцями багатьох країн світу були започатковані міжнародні проекти з установами Німеччини, Швейцарії, США і Росії з проблем поводження з паливомісними матеріалами об'єкта “Укриття” та розробки нових енергозберігаючих технологій переробки радіоактивних матеріалів і відходів. 2001 року була розроблена стратегія вилучення паливомісних матеріалів і поводження з радіоактивними відходами об'єкта “Укриття”.

Соціально активна позиція В. В. Токаревського проявилася участю у громадських слуханнях із питань заборони завершення будівництва третьої черги Чорнобильської АЕС (1987 р.) і відміни мораторію Верховної Ради України на будівництво нових енергоблоків АЕС в Україні (1992 р.), організованих Науково-технічною спілкою енергетиків та електротехніків України, де головою науково-технічної секції “Ядерна енергетика та промисловість” він є з 1980 року.

Інформація з сайту НТСЕУ

Л. Голота: Володимире Васильовичу, дякую Вам, що погодилися вислухати наші запитання і відповісти на них на сторінках “Слова Просвіти”. Наше спілкування почну зі слів академіка Вернадського, занотованих майже сто років тому: “Недалекій той час, коли людина одержить у свої руки атомну енергію, таке джерело сили, яка дасть їй можливість будувати своє життя як вона захоче. Чи зуміє людина скористатися цією силою, спрямувати її на добро, а не на самознищення? Чи доросла вона до вміння використати ту силу, яку неминуче мусить дати їй наука? Вчені не повинні закривати очі на можливі наслідки їх наукової праці, наукового процесу. Вони мусять себе відчувати відповідальними за всі наслідки їх відкриттів. Вони повинні зв'язувати свою роботу із кращою організацією всього людства”.

Отже, чи зуміла людина спрямувати цю силу на добро, а не на самознищення? Чи наука вміло використовує атомну енергію, а головне — чи вміє і навчас людей не лише запускати її в дію, а й зупинити? Чи існує взагалі контроль над “мирним атомом”?

В. Токаревський: Пророцтво академіка Вернадського збувається — людина почала одержувати у свої руки атомну енергію. Але чи про таку атомну енергію писав Вернадський? Поки що ми не використовуємо власне атомну енергію, а тільки побічні її продукти, в основному — теплову й електричну енергію і, чесно кажучи, не дуже ефективно.

Спочатку атомне джерело сили було використано як зброю масового знищення. Дві атомні бомби, скинуті американцями на Японію в серпні 1945 року, знищили в момент вибуху щонайменше 200 тисяч мирних громадян, ще 220 тисяч померли внаслідок опромінення впродовж наступних 65 років. Це був дуже невдалий початок використання енергії атома з огляду на сприйняття атомної енергії суспільством. Хоча як фактор стримування він застерігає світ від нової великої війни. Спрацьовує принцип, що страх — основа безпеки. Іншими словами, людина інстинктивно, з метою самозбереження, досить швидко навчилася зупиняти застосування атомної енергії для цілеспрямованого знищення собі подібних.

Тепер щодо контролю над мирним атомом.

“Мирний атом” відрізняється від “озброєного атома” тільки тим, що в бомбі поділ відбувається за мільйонну частку секунди (а це вибух), а в реакторі АЕС атомна енергія вивільняється під пильним контролем і досить повільно впродовж трьох—чотирьох років (а це вже горіння). Отже, безпечне використання мирного атома на сучасному етапі вирішальним чином залежить від якості контролю, тобто від людини, яка розробила конструкцію ядерного реактора, виготовила обладнання, врахувала (чи не врахувала) ймовірні стихійні явища, створила автоматизовані системи управління та експлуатує високотехнологічний ядерний реактор АЕС. Тобто “людський фактор” сьогодні відіграє значну роль: майже всі ядерні аварії, які сталися в світі, рукотворні.

Але безпеку АЕС можна забезпечити не тільки активними, а й пасивними (без втручання людини) методами. В активних методах

роль людини (чи зовнішніх чинників, наприклад, землетрус чи цунамі) є досить важливою, навіть вирішальною. Все передбачити просто неможливо. Не тому, що це дорого, а тому, що немає досвіду. Пасивні методи — це безпека, підтримання якої ґрунтується на непорушності законів фізики й не потребує прийняття рішень експлуатаційним персоналом.

Сучасна технологія використання атомної енергії для виробництва електричного струму — це тільки перший і, можливо, не найкращий крок на шляху до використання ядерної енергії. Фундаментальний принцип вивільнення атомної енергії в реакторах усіх АЕС у світі той же, що і в атомній бомбі. В обох випадках джерелом енергії є процес поділу ядра під дією нейтронів. В обох випадках паралельно з виділенням енергії утворюються так звані осколки поділу, значна частина яких — радіоактивні елементи. Саме вони — джерело радіації. Радіація вбила 420 тисяч людей в Японії. Тобто створився стереотип: радіація — це смерть. Здавалося б, що цього досить, щоб використанню атомної енергії сказати тверде “ні”. Але!..

Але непереборна жага людства до високої якості життя потребувала, потребує зараз і потребуватиме завжди енергії, енергії і ще раз енергії. Величина доступної кожній людині та суспільству в цілому енергії (теплової, механічної, електричної) для задоволення постійно зростаючих потреб людини (продовольство, житло, одяг, безпека, розваги, задоволення тощо) є одним із вирішальних факторів, які визначають якість життя. Краще живе той народ, який виробляє більше енергії на душу населення.

Але! Настає момент, коли вирішальним гальмом для зростання якості життя стає погіршення стану навколишнього середовища (якості повітря, води, забруднення міст і зростання кількості побутових і промислових відходів тощо). Виникає цілком обґрунтоване враження, що людство працює не лише на власне знищення, а й на умиртвіння навколишнього середовища. Людина напружує мозок і знаходить шляхи збереження життя.

Світ розвивається за добре відомим сценарієм. Еволюція будь-якої цивілізації (зокрема й технологічної) проходить через п'ять етапів. Перший етап (зародження) виникає в період кризи попередньої цивілізації. Другий етап (розвиток) відбувається паралельно із занепадом попередньої цивілізації. Третій етап (розквіт цивілізації) характеризується тим, що попередня цивілізація стала вже історією, складається враження, що існуючий стан найкращий і якість життя практично повністю відповідає бажанням. Четвертий етап (криза) характеризується тим, що частина суспільства починає розуміти негативні наслідки існуючої цивілізації для майбутнього, виникають сумніви щодо безпеки, суспільство генерує нові ідеї і поступово зароджується нова цивілізація. П'ятий етап (занепад) — це повільна смерть старої цивілізації, існує паралельно зі зростанням нової цивілізації. Все, будімо, повертається на круги своя, хоча й на іншому витку спіралі.

— *За якимось диявольським планом 25-річчя Чорнобильської*

катастрофи відбувається на тлі аварії на АЕС “Фукусіма-1”. Це одна з найстаріших АЕС у світі, побудована в 1970-х роках. Чи багато старих АЕС у світі? Чому славетні японські технології не передбачили засобів, які б не допустили того, що нині в морській воді вся таблиця Менделєєва?

— Сьогодні майже всі енергетичні реактори (більше 450 у світі), незалежно від часу введення в експлуатацію, належать до так званого другого покоління ядерних реакторів. Так само й 52 реактори в Японії. Як, до речі, і Чорнобильський реактор РБМК-1000 і реактори ВВЕР-1000 на всіх діючих АЕС України. Реактори третього покоління почали будуватись і введені в експлуатацію тільки в Японії (три реактори). До речі, реактор № 6 АЕС “Фукусіма-1” — реактор третього покоління, а інші 5 реакторів — другого покоління. Реактори четвертого покоління з'являться через 15—20 років. Кожне покоління реакторів краще, ніж попереднє.

Але всі ядерні реактори мають одну й ту ж ваду: вони продукують радіоактивні відходи. А це означає, що суспільство завжди пов'язуватиме їх з атомною бомбою, Чорнобилем, а відтепер і з Фукусімою.

Жодні ядерні технології на сучасному етапі розвитку не можуть виключити ймовірність радіаційної аварії. Це аксіома. Завдання науковців, проектувальників, конструкторів, будівельників та інженерів — передбачити шляхи мінімізації наслідків такої аварії й повністю виключити вихід радіонуклідів за межі ядерної установи.

Будь-яка радіаційна аварія має дві фази: гостру, коли радіація “витікає” з об'єкта, і хронічну, — коли треба зменшувати (чи ліквідовувати) наслідки аварії. Пропозиція щодо “підземного бункера”, в який можна опустити зруйнований ядерний реактор, на перший погляд, вирішує проблему швидкої ліквідації гострої фази аварії. Але що робити потім? Чи не нагадає такий підхід поведінку домогосподарки, яка все сміття у квартирі замітає під диван, щоб не було видно? Наша Земля — жива планета. Розмішувати будь-де чужорідні речовини в її тілі небезпечно, особливо для прийдешніх поколінь.

Щодо скиду в океан аварійних рідких радіоактивних відходів, які виникли внаслідок аварії на АЕС “Фукусіма-1”, то це свідчить про конструктивні недоліки в протиаварійній інфраструктурі АЕС. Так робити не слід. Хоча радіоекологічна небезпека скиду практично нульова, психологічний резонанс від “радіоактивного забруднення океанської води і морепродуктів” є ще одним аргументом не на користь атомної енергетики.

— *Після Чорнобильської аварії начебто з'явилися нові інструкції, згідно з якими мають бути аварійні генераторні установки, незалежні одна від одної. Чи встановлено їх на українських АЕС?*

— На всіх АЕС світу, на всіх українських АЕС і на Чорнобильській АЕС (ще до аварії) встановлені дві резервні системи для електричного живлення насосів систем охолодження: дизельні генератори й акумуляторні батареї. Вони абсолютно незалежні одна від одної і спрацьовують лише у випадку аварії загальної енерго-

«НАШЕ ЖИТТЯ — ЦЕ ПОСТІЙНИЙ БАЛАНС КОМПРОМІСІВ»

мережі, на яку працює АЕС і з якої бере енергію для власних потреб. Енергомережа може вийти з ладу внаслідок багатьох причин — і технічних, і природних. Під час аварії на Чорнобильській АЕС енергомережа працювала у звичайному режимі. Під час аварії на АЕС “Фукусіма-1” енергомережа північної Японії миттєво вийшла з ладу внаслідок катастрофічного землетрусу силою 9 балів. Діючі на момент землетрусу (14:46 за місцевим часом) енергоблоки 1, 2 і 3 АЕС “Фукусіма-1” були автоматично зупинені шляхом введення аварійних поглиначів нейтронів в активну зону. Інші три реактори АЕС були зупинені раніше, але потребували електричної енергії для охолодження радіоактивного ядерного палива. Через декілька секунд після розвалу зовнішньої енергосистеми автоматично ввімкнулися дизельні генератори на всіх шести енергоблоках АЕС “Фукусіма-1” для охолодження шести активних зон і шести басейнів витримки відпрацьованого ядерного палива. Менш ніж через годину (15:51 за місцевим часом) хвиля цунамі заввишки 14 метрів вдарила по АЕС, споруди якої розташовані на відстані 100—200 метрів від берега океану, вивела з ладу дизельні генератори і більшість акумуляторів. Можливість землетрусу силою до 8 балів і цунамі висотою до 6 метрів були враховані при проектуванні та будівництві АЕС. Спеціальний протицунамний хвилеріз захистив би від цунамі до 6 метрів.

Японські реактори витримали землетрус і цунамі. Якби не розвалилась енергосистема, радіаційної аварії не було б.

Те, що сталося на АЕС “Фукусіма-1”, свідчить про необхідність суттєвого удосконалення протиаварійних планів, які є на кожній АЕС у світі. Крім того, уроки Чорнобиля не були належно вивчені: ні у нас в Україні, ні в світі. Але це вже окрема тема.

— *Уже через два тижні після вибуху реактора четвертого енергоблоку Чорнобильської АЕС за Вашої участі було доведено, що вибух був неминучим внаслідок недоліків у системі управління активної зони реактора. Чи враховані ці недоліки нині — і в нас, і в світі (зокрема в Росії)?*

— За результатами аналізу причин аварії на Чорнобильській АЕС уже восени 1986 року було внесено багато принципів змін у конструкцію і регламент експлуатації реакторів типу РБМК-1000, і на енергоблоках № 1, № 2 і № 3 Чорнобильської АЕС, і на всіх інших АЕС з реакторами РБМК-1000, які працюють в Росії. Змінені й системи аварійного захисту, що унеможливають повторення відомого сценарію аварії на четвертому блоці ЧАЕС.

— *Представники чи не всіх країн, де використовується атомна енергія, бували в Україні, вивчали чорнобильські наслідки, давали поради. Активними були і японські спеціалісти. А сьогодні ситуація в Японії непередбачувана, як визнав прем'єр-міністр країни Наото Кан. Чи не значить це, що через об'єктивні та суб'єктивні чинники (державні засекречення, бізнесові інтереси — власник АЕС в Японії — фірма ТЕРСО) атомна енергетика розвивається в кожній країні за принципом “аби дешевше”, а потім стає проблемою всіх?*

— На жаль, інформування громадськості про радіаційний стан навколо АЕС “Фукусіма-1” абсолютно не відповідає масштабам аварії. Ситуація багато в чому схожа з інформуванням про початок і гостру фазу Чорнобильської аварії.

Будь-яка потужна енергетична установка небезпечна. Або в процесі експлуатації, або при виникненні аварії. В процесі експлуатації АЕС набагато безпечніші, ніж теплові електростанції. Вони не забруднюють атмосферне повітря, не спалюють кисень. Але аварія на АЕС має набагато гірші екологічні, політичні й психологічні наслідки, ніж аварія на тепловій електростанції.

Дешевизна атомної енергетики — це міф. Спорудження сучасної АЕС коштує набагато дорожче, ніж будь-якої іншої електростанції на органічному паливі. Комплексні суспільні витрати теж великі, якщо правильно врахувати вартість поводження з радіоактивними відходами і відпрацьованим ядерним паливом. І все ж атомна енергетика розвивається після Чорнобильської катастрофи і розвиватиметься після Фукусімської трагедії. Зовсім не тому, що її люблять атомники, і не тому, що сучасна атомна енергетика не має альтернативи, а тому, що інші джерела не зможуть задовольнити енергетичний голод людства без самознищення. Історичні переваги АЕС, хоча це й видається дивним її противникам, полягають у безпечності її експлуатації для навколишнього середовища, відносно невеликій кількості відходів, простоті вимірювання радіації і надзвичайно великій енергоемності ядерного палива.

— *Володимире Васильовичу, в післячорнобильський період центр уваги Ваших наукових досліджень і практичної діяльності було перенесено на проблеми поводження з радіоактивними відходами і ліквідації наслідків аварії, Ви очолювали державне спеціалізоване підприємство Центр переробки та захоронення техногенних відходів “Техноцентр”. Що вдалося зробити? Як нині стоїть справа з утилізацією цих відходів? Наша громадськість свого часу схвилювалася, почувши, що Чорнобиль може стати кладовищем цих відходів з інших країн (чи це правда)? Чи існують якісь продуктивні проекти, зокрема й альтернативні, з ліквідації наслідків катастрофи? Що скажете про підписання контракту з компанією “Холтек” на будівництво сховища відпрацьованого ядерного палива?*

— Державне спеціалізоване підприємство Центр переробки та захоронення техногенних відходів “Техноцентр” було створено 23 лютого 1997 року з метою розробки нових технологій поводження з техногенними відходами, перш за все тими, які виникли внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, а також для науково-технічного супроводу будівництва сучасних безпечних сховищ радіоактивних відходів. Що вдалося зробити?

Разом із проектувальниками розробили і почали будівництво (1998 рік) першої черги комплексу виробництва для дезактивації, транспортування, переробки та захоронення радіоактивних відходів із територій, забруднених внаслідок аварії на ЧАЕС. Цей величезний об'єкт вартістю близько

500 мільйонів гривень (у цінах 1997 року), більше відомий як комплекс “Вектор”, мав вирішити проблему надійної ізоляції від навколишнього природного середовища значної кількості Чорнобильських радіонуклідів. Але — не судилося, бо щороку на будівництво виділяли в кілька разів менше коштів, ніж передбачалося проектом і відповідними плановими графіками будови. Основні об'єкти інфраструктури комплексу “Вектор” і сховище, збудоване за кошти Європейської комісії на підтримку зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС, були прийняті Державною комісією в експлуатацію в квітні 2008 року. Здавалося, що до кінця 2008 року ми здамо в експлуатацію ще два сховища, а 2009 року почнемо приймати радіоактивні відходи на захоронення. Але в Україну прийшла економічна криза, на яку можна списати всі прорахунки, і будівництво комплексу “Вектор” 2009 року зупинилося. Не відновилося воно і в наступні роки. Складається враження, що справа тут не тільки в недостатньому фінансуванні, а й у відсутності пріоритетів у державній політиці що-

для сучасного і майбутніх поколінь, є не безпідставним і потребує детального професійного і громадського обговорення.

Чи може стати Чорнобиль кладовищем для радіоактивних відходів з інших країн? Може, якщо буде змінено законодавство України, яке забороняє ввезення з інших країн будь-яких відходів, зокрема й радіоактивних. Може, якщо будуть змінені законодавства наших сусідів чи інших держав, якими теж забороняється вивезення відходів в інші країни. Може, якщо народ цього забажає, примусить депутатів змінити законодавство і дасть “добро” на будівництво на забруднених плутонієм землях зони відчуження міжнародного сховища радіоактивних відходів зі спеціальним статусом, а зароблені кошти підуть на екологічне оздоровлення. В усіх інших випадках розмови про “Чорнобильське кладовище” — це ще одна страшилка проти будь-яких реальних кроків до приборкання “мирного” атома, який вирвався з-під контролю. Місце “вільних” радіонуклідів у контейнері, а контейнера — у сховищі радіоактивних відходів,

до ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи. Однак, все, що збудовано і експлуатується на комплексі “Вектор”, я вважаю великим досягненням колективу ДСП “Техноцентр”, будівельників і проектувальників. Це плацдарм не тільки для завершення будівництва готових на 90—95 % об'єктів, а й для створення на їх базі Національного сховища ядерних відходів, зокрема радіоактивних відходів АЕС України.

Щодо сховища відпрацьованого ядерного палива, збудувати яке планується в зоні відчуження поруч із комплексом “Вектор”, то рішення про його розміщення має бути прийняте Верховною Радою України. Моя особиста думка полягає в тому, що спочатку потрібно прийняти Закон України про стратегію повернення земель зони відчуження для проживання населення і про довічне виведення з господарського вжитку частини зони відчуження, яка забруднена трансурановими елементами (плутонієм і америцієм) вище певної межі. Проживання людей на такій території має бути заборонено на сотні років. До речі, на таких землях будується комплекс “Вектор”, експлуатується пункт захоронення радіоактивних відходів “Буряківка”, знаходиться Чорнобильська АЕС. Побойовання, що концентрація в одному місці великої кількості ядерних відходів створює потенційну небезпеку

яке треба якнайшвидше будувати. Іншого шляху не існує.

І, наостанок, про альтернативні проекти ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Зупинюся тільки на трьох проектах, до яких мали безпосереднє відношення фахівці ДСП “Техноцентр”. Жоден із цих проектів не реалізований.

1997 року ДСП “Техноцентр” разом з Оукридзькою Національною лабораторією (США) запропонував застосувати технологію фітореMediaції для прискореного очищення радіоактивно забруднених ґрунтів. Суть технології полягає в тому, що будь-яка рослина (трава, куш, дерево) для свого росту висмоктує з ґрунту різні хімічні сполуки, зокрема й ті, що містять радіонукліди. Рослина стає радіоактивно забрудненою, а ґрунт очищається від радіонуклідів. Далі радіоактивна біомаса використовується як сировина для виробництва енергії. Розглядалося два проекти отримання корисної енергії.

Перший проект — революційний, під назвою електроферма (спільно з німецькими фахівцями), який передбачав виробництво з радіоактивної біомаси водню і пряме перетворення хімічної енергії при синтезі води з водню і кисню в електричну енергію в так званих паливних елементах. 1998 року в Славуті за підтримки Міністерства енергетики США відбувся міжнарод-

ний семінар, присвячений застосуванню технології фітореMediaції зони відчуження з одночасним виробництвом енергії. Мінчорнобиль України (міністр Кальченко В. М.) підтримав спільний українсько-американський проект, склали перспективний план і кошторис, виконали попереднє техніко-економічне обґрунтування. Але проект “не пішов”, негативно спрацював людський фактор і в Україні, і в США. Змінилися міністри і голови державних комітетів, звільнилися керівники лабораторій, з'явилися інші відповідальні особи й “цегляні стіни”, виникли суттєві організаційні перепони. Не вистачило командної гри і пробивної сили з обох сторін. Чудовий проект тихо помер...

Другий проект — класичний, який передбачав спалювання радіоактивної біомаси для виробництва тепла або для виробництва електричної енергії таким же шляхом, як це робиться на теплових електростанціях. Для реалізації цього варіанта створили Європейський технологічний консорціум за участю ДСП “Техноцентр”, лідером консорціуму стала компанія Альстом (Німеччина), а координатором — професор Гельмут Фолькер. Федеральний уряд Німеччини фінансував розробку техніко-економічного обґрунтування, яке було успішно завершено 2001 року. Для початку фінансування німецьким урядом будівництва в зоні відчуження установок для утилізації радіоактивної деревини потрібна була підтримка Міністерства охорони природних ресурсів України. Склалася дивна й абсолютно не зрозуміла, як на мене, ситуація: “зелене” Міністерство екології Німеччини пропонує надати допомогу Україні в будівництві, а “зелене” (на той час) Міністерство екології України не підтримує цю ідею. Упродовж останніх восьми років інтерес до цього проекту то з'являється, то зникає. Ініціатори й автори проекту вже вийшли у відставку, зникли деякі фірми й підприємства — члени Європейського технологічного консорціуму, а ідея жива. Мене не покидає думка, що цей проект усе ж таки буде реалізовано.

Третій проект стосується об'єкта “Укриття”. Перетворення зруйнованого 26 квітня 1986 року вибухом четвертого енергоблоку ЧАЕС на безпечну систему було завершено вже через півроку, в листопаді 1986 року, коли в неймовірно важких радіаційних умовах над зруйнованим реактором звели нову споруду, так званий саркофаг. Тим самим аварія була локалізована в тому розумінні, що забруднення навколишнього природного середовища припинилося. Сукупність саркофагу і мертвого тіла (зруйнованого реактора) назвали об'єктом “Укриття”. Доки саркофаг накриватиме зруйнований реактор, доти радіонукліди звідти не потраплять ні в атмосферу, ні в Прип'ять, ні в Дніпро, ні в Чорне море (далі — всюди). Саркофаг уже простояв майже 25 років і свою захисну функцію виконує. Певної відповіді на питання “скільки він простоятиме ще?” не знає ніхто. Відомо тільки те, що у випадку його руйнування (від старості, внаслідок стихійного лиха чи зловмисного втручання) тисячі тонн радіоактивних матеріалів, забруднених радіонуклідами

Закінчення на стор. 10

“У часи бездержавності постійно розтирали на порох сумлінних дослідників кобзарства”.

Віктор ХОМЕНКО,
Крим

Тут живий літопис південного кобзарства. Десятки інструментів початку і середини минулого століття нелегко було збирати, бо майже кожен виконавець чи творець опальної бандури закінчив своє життя на Соловках чи в Сибіру. Туди ж обіцяли запроторити й збирача та реєстратора сьогодишнього вельми значного історичного фактажу, пошуковця й увічнювача імен цілої когорти майстрів виготовлення і гри на старовинному козацькому інструменті, тоді ще юнака з незвичним для Ялти ім'ям — Олександра. Найчастіше — “добродії” з КДБ і заподаливі прискорювачі злиття націй “в єдиний советський народ с только руским языком общения”, на яких Крим рясний і досі. Вони постійно ускладнювали життя й роботу педагога-українця, який ще й організував та очолював ялтинську “Просвіту”, цюкували, тримали в “чорному списку” неблагондійних громадян, у віці й позаочі називали “націоналістом, бандеровцем”, — бо знали його хресну долю.

КОЗАЦЬКА КОЛИСКА. ГОЛОДОМОР. ВІЙНА. КОНСЕРВАТОРІЯ. ТОРМА. ТАБОРИ. БАНДУРА

Так жартома Олексій Нирко відповів на моє прохання хоча б стисло розповісти про своє життя. Пізніше, запізnavши в мені земляка, звирився, що козацького роду, народився на Дніпропетровщині, в селі Нова Січ, яка стала останнім притулком для запорожців. Діди воювали в національних військах, дарували онуку твори Шевченка і Кашенка, збагачували переказами про січовиків, народними піснями. Тут пізнав жахіття голодомору, втратив найрідніших людей. Тоді вперше арештували батька, а 1938 року вдруге позбавили волі, разом із братом інкримінували антирадянську роботу. Звинувачення були безпідставні, брати мужньо їх відхиляли, вперто не ставили підписів під протоколами допитів, але 5 років життя в них забра-

ли Архангельські табори, а тоді ще два роки — війна.

Тож довелося Олексію рости сиротою при живому батькові, та ще й терпіти уперсидження від тавра “сина врага народу”, яким дошкулляли і вчителі, і учні. Знаходив відряду в сумлінному навчанні й музиці. На початку війни завдяки кмітливості втік із вагона від німецького рабства. Ховався від нових облав на старому вигоні до приходу Радянської армії, в яку хлопця мобілізували наприкінці війни. Потім була Харківщина, Східна Прусія, де молодший сержант Нирко неодноразово виривався з лабетів смерті, заприятелював з двома галичанами, батьки яких теж зазнали репресій за любов до України. По війні захопився скрипкою. Закінчив Львівський культурно-освітній технікум, а Львівську державну консерваторію — не встиг, бо влітку 1950 року обдарованого студента арештували й засудили до 10 років таборів і п'яти років заслання “за націоналістическую антисоветскую деятельность”. Покарання відбув на лісоповалах Уралу в КИЗИЛЛАГу Пермської області. Вижити, гартувати дух і волю вчорашньому першокурснику допомогли інтелігентні друзі — “політичні” в'язні та спогади про науку першого вчителя музики — січового стрільця Луку Карамельського, лекції Філарета Колесси, сина ушавленого композитора Остапа Лисенка, концерти Соломії Крушельницької.

Після звільнення 1956 року й реабілітації зміцніла віра в те, що він найбільше користі принесе кобзарством. Та в омріяному Львові колишньому “зеку” місця не знайшлося. Друзі допомогли влаштуватися сільським учителем співів на Херсонщині. Тут виплекав перших обдарованих учнів-кобзарів, а в Нікопольському педучилищі й першу капелу бандуристок, яка існує й досі. Врешті, щоб відновити втрачене в таборах ГУЛАГу й на фронтах здоров'я, оселився в Ялті, де на початку “хрущовської відлиги” створив при педучилищі свій “невідомий” музей, три

НЕВІДОМИЙ МУЗЕЙ

Унікальну колекцію давніх бандур і документів про долю кобзарства Криму й Кубані, що десятиліттями тулилася в бібліотеці Ялтинського педучилища (нині Кримський гуманітарний університет), чиновники від культури не хотіли називати музеєм довго і вперто. Цей статус безцінний для української культури зібрання раритетів нашої духовної спадщини отримало незадовго до свого нинішнього 45-річного ювілею, завдяки наполяганням української громади півострова. Та сьогодні багатий на рідкісні експонати музей залишається невідомим не лише мешканцям, а й гостям курортного півострова, бо інформації про нього немає в жодному туристичному путівнику Ялти і Криму.

А міг би стати цікавою пам'яткою українського Криму і гідним пам'ятником своєму творцю — педагогу, музиканту, історіку, краєзнавцю, артистові, для якого кобзарювання було долею — Олексію Федоровичу Нирку.

народні капели бандуристок і п'ять ансамблів, з якими виступав у Білорусі, Греції, Туреччині, Франції, Польщі, Росії, Угорщині, Югославії.

СПРАВА ЧЕСТІ Й ЖИТТЯ

На берегах Чорного й Азовського морів у всі часи вистачало й українців, і козаків-бандуристів. Серед них особливі родові козацькі прізвища: Цимко, Шарко, Круча, Гусарь, Пилинський, Журчинський, Луковецький...

Музей кобзарства постійно поповнюється новими експонатами. Його фундатор, збирач, охоронець, науковий працівник, пошуковець, екскурсовод, реставратор старовинних інструментів і водночас віртуоз гри на них — Олексій Нирко, сорок років шодня витираючи музейний пил із дорогоцінних реліквій, оповідав мені, що кожна з них варта окремого музею, а небуденна доля творця чи виконавця дум і пісень часів козацтва гідна роману чи документальної повісті. Збирати експонати, документи й світліни Олексій Федорович розпочав 1964 року. Основна кількість набутків музею — кілька десятків бандур аматорського виготовлення кінця XIX—XX ст. Особливо цінні давні бандури відомих українських майстрів Олександра Корнієвського, Кузьми Німченка, Івана Скляра, Семена Турчинського, Володимира Тузиченка, Івана Герижвана, Василя Маковецького, Йосипа Сніжного, бандури кримських кобзарів Карпа Лудильника, Андрія Цемка, Марка Ковальського, Семена Хутірного, Федора Кобзаря, інструменти кубанських бандуристів Володимира Лазаренка, Михайла Теліги, Іллі Німченка, Івана Гавриша, Зота Діброви...

А також багаті архіви, матеріали про майстрів і виконавців бандуристів досліджуваних регіонів Соборної України: понад півсотні рідкісних світлин із 1898 року з історії кобзарства, праці Нирка про бандуристів і майстрів Криму та Кубані, тривалий час заборонені книги з історії кобзарства й України, бібліотека нотних видань, збірки українських дум і пісень, афіші виконавців-бандуристів, капел та ансамблів; програми концертів, фестивалів, фото створених Нирком та його учнями капел та ансамблів бандуристів, аудіокасети тощо. Тут же окремі деталі бандур та інструменти, за допомогою яких їх виготовляли, листування, книги, журнали з відомостями про майстрів і кобзарів, спогади сучасників тощо. Зараз невелика аудиторія, яка стала музейною залом, є водночас і місцем репетицій юних бандуристок, консультацій, наукової роботи.

Ялтинський бандурист не мав часу журитися з того, що його “дитя душі” десятиріччями обминають увагою, праведно зби-

рав до цього стільника пам'яті нові реліквії. Надбав стільки, що почав навіть дарувати. Кілька цінних кримських і кубанських бандур опинилися в Києві. Три старовинні бандури передав Ялтинському музею Лесі Українки, куди приходив “вистіватися-висповідатися”, разом зі своїм учнем, знаним у Криму кобзарем Остапом Кіндратчуком, або з цілою капелюю бандуристок.

Разом із кубанцями, які ще пам'ятають свій родовід, вони підняли кобзарське мистецтво до рівня міжнародних фестивалів. Ці Ялтинські фестивали стали щорічними вже давно, та про це роко-тання бандур “останніх січовиків” пише чомусь лише канадська преса. У цих змаганнях віртуозів, які проходять під назвою “Дзвени, бандуро!”, традиційно перші місця і зараз посідає капела імені Степана Руданського, якою опікувався кобзар Олексій Нирко. Щороку майстернішим ставав і ансамбль бандуристок “Пролісок”. Під художнім керівництвом Неоніли Нирко, його, першого в Україні серед дитячих, ще 30 років тому удостоїли звання народного.

СЛІДАМИ ОСТАННІХ ЗАПОРОЖЦІВ

“У часи бездержавності постійно розтирали на порох сумлінних дослідників кобзарства”, — бідкався Олексій Нирко, називаючи десятки добре відомих йому імен, досі незнаних нами, подвижників українського козацького духу. Найбільше обурювало його те, що повсякчас натрапляв на писання про те, що ніби в запорізького козацтва “після поцілунку пантофлі Катерини II випарувалась українська суть”. Дуже переймався Олексій Федорович трагічною долею козацьких станиць, про знелюднення яких зібрав чималий матеріал серед істориків і віцеліхів очевидців трагедії. Зокрема про повністю виселену 18-тисячну українську станицю Медведовську. Полтавську — де до радянських репресій жило близько 15 тисяч нащадків переселених Катериною II на Кубань запорожців. Вони не дозволяли топтати рідну культуру, всі були освіченими людьми, повставали проти закриття першого Всеросійського українського педагогічного технікуму, який працював у Полтавській.

Із численних статей Олексія Федоровича, в яких він, — вічний подорожній станицями нащадків запорожців, — наводить реальні факти буття ще не притлумленої тут, попри жорсткі заборони й криваві репресії, українськості, гордого й вольного козацького духу, вдома не опублікував жодної. Інакше й не могло бути, адже автор насмілювався заперечувати офіційну імперську тезу про нівелювання-злиття націй у “нову общность — рускоговорящий советский народ”. Лише в Нью-

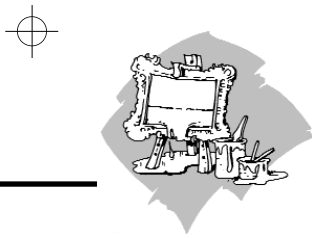
Йорку в журналі “Бандура” видруковано його працю “Кобзарство Кубані”. Це при тому, що, оцінюючи його титанічну працю, відомий кубанський краєзнавець Іван Федоренко відзначив: “Усі сучасники — історики Кубані не спромоглися виконати такого обсягу робіт з кобзарської тематики, який звершив Нирко”.

Кримські бандуристи, які виходили з турецьких і кримських невольників, для Нирка — окрема тема. У нього є свідчення й інших авторитетних дослідників про те, як невольницькі плачі безпосередньо складалися на ринках Кафи, що грали бандуристи не тільки на базарах Криму й Туреччини, а й у палацах султанів і владарів Європи. Імен тих музик час не вверіг, окрім Карпа Кобзаря-Лудильника, спогади про якого записав у часи війни від годинникаря, начальника ялтинського партизанського загону Василя Мусіювича Кулініча. Сліди арештованого діда і його бандури загубилися вже перед війною.

Більше фактів про ялтинського бандуриста Андрія Цимка. Є в музеї і його інструмент кінця XIX століття. Серед найцікавіших кобза “шаленого Шауєра” — він, син фіна й німкені, так захопився українським мелосом, що став бандуристом, педагогом, актором українських труп. Бандури Степана Гарша, кубанців Михайла Теліги і Федора Діброви — зачинателів капели кобзарів у Києві часів Гетьманату. Найновіша тут бандура майстра Семена Турчинського зі станиці Азовська, який трагічно загинув у 94 роки. Казав цей кремезний дідусь: “Хто на моїх бандурах дітей грати вчити-ме, тому навіть доплачувати готовий...”. Нині на його дзвінків інструментах грають кобзарі кубанської станиці Сіверської. Милословне диво народного мистецтва — й одна з перших хроматичних бандур майстра Григорія Гусаря зі станиці Канівської, виготовлена разом із керівником капели бандуристок — кубанцем Степаном Жарком, замордованим у 20-ті роки за відродження українства у цьому краї, разом із сотнями інших народних талантів — будителів духу.

...Бандуристи і їхні пісні — по-за часом. Але ж коли дочекаємося гідного оформлення безцінного скарбу ялтинського музею кобзарства Криму і Кубані та видання книги про ці реліквії козацького духу нашого народу і водночас невтомний, сподвижницький шлях їх збирача Олексі Нирка, для якого кобзарювання теж стало долею. Невже нагодою для цього не стануть навіть два нинішні ювілеї — 85-річчя фундатора коштовної колекції і 45-ліття унікального музейного зібрання — справи його життя? Чи вірус безпам'ятства до найкращих представників української нації провінціали підхопили від нинішніх владників у Києві?

КАЛІГРАФІЯ ПРОСТОРУ

В'ячеслав ЛЕВИЦЬКИЙ
Фото автора

Із різних причин скульптура в нашій країні є досить герметичною цариною. В ідеалі кожен із нюансів композиції сприяє грі об'ємів. Утім, низкою авторів така ціль применшується. Схоже, сьогодні поширеною метою скульптора стає надання фактури тому, що в принципі не придатне для втілення, без паралелей із класицистичними алегоріями пластика опредмечує підсвідомість сучасної людини. Приміром, К. Синицький у роботі “Комфортне існування” пропонує гротескний римейк Венери Милоської. Статуя жінки з відбитими кінцівками розміщується в інвалідному візку під старою па-

го — часового — мистецтва, доволі безпорадний.

Із іншого боку, перегук між кількома художніми мовами простежується й на вдячніших прикладах. Для низки скульпторів істотне унаочнення лише об'ємного контуру об'єкта. Тіло наче зумисне відшаровується від форми. Цей ефект увиразнюється завдяки гратчастому матеріалові. Перетини металевих стрижнів і планок уособлюють тотальну порожнечність, просвітчастість. Сумірному відчуттю звукової оболонки, її апробації на доступність, змогу розриватися та зростатися приділяє увагу І. Андрусак у поетичній збірці “Неможливість мови”. Деконструкція в літературі цілком узгоджується із зосередженістю на розщепленнях у скульптурі.

Провідна тенденція вітчизняної скульптури полягає в переоцінці меж декоративного. Протягом такого перегляду оскаржуються найменші вияви монументалізму. Свідченням цього є проект “Kiev Fashion Park”. Паркові прикраси, які планують розмістити на Пейзажній алеї, співзвучні радше з трансавангардними ілюзіями, аніж з традиціями містобудування. Задум окремих скульптур вторинний і мало пов'язаний із культурним силуетом Києва. Так, згідно з баченнями романтизму, кожен сквер читається, ніби книга, де “розділи” рослин поповнені витворами пластичного мистецтва. Чи багато про столицю невдовзі оповість “хор” “брюссельських хлопчиків” із кольоровими струменями в роботі О. Алексеєва “Rainbow”?

Згадка про вивільнення підсвідомості не усуває полеміки щодо її проявів. Напевне, до найконструктивніших серед інших належить міф. Посилань на міфологію, поетичний світоустрій на виставці чимало. Послідовне очуднення особливо гармонійне в скульптурі Н. Мудрук. У маньєристичних композиціях крихітні героїні в шляхетському вбранні й високих перуках співіснують із тваринами-добротворцями. При цьому опертя на мовні підтексти реалізується з тенденцією вишуканістю. Підтвердженням є бронзо-

расолею. Із грудної клітки, ніби з розчахнутої шафи, визирає інша голова з несамовитими очима — певний “голос нутра”.

Інколи “унаочнення комплексів” увінчується експериментом в ім'я експерименту. Зокрема експонат А. Ротара “Мерседес мого дитинства” узагалі промовисто нежовтисливий. Це лискучий двоколісник із кермом, сидлом і педалями, оздобленими хутром. Було б дріб'язковим повертатися до думки про чергове винайдення велосипеда. Зате наочним є знеособлення та мізерність теперішнього епатажу. Француз М. Дюшан шокував модерністичну громаду, виставляючи в галереї банальний пісуар під назвою “Водограй”. Осмислення стереотипів і культу побуту відбувалося з показною ядучістю, підкреслено незграбністю, “чорним гумором”. У версії Ротара основним виявляється знак комфорту — розкішний, хоча зайвий аксесуар. Він набирає іронічності в поєднанні з назвою, проте як твір просторового, а не словесно-

Руслан Найда

ва піраміда слоників, уподібнених до мух.

Споріднені, у гарному сенсі “книжні”, мотиви наражаються на єдиний ризик. Казковий антураж нині занадто закоренився в ужитку. Через деталістичну пишноту сувенірів ми розучилися бачити прекрасне в цілому. Можливо, повернути такий хист посилено українській міфології. Вона не здобула занадто багатьох серйозних скульптурних подач — і це мінус. Зате вона не розтиражована — і це в дечому неймовірна перевага.

Самобутніми учасниками салону, заглибленими в перевідкриття нашої минувшини, є М. Горловий і Р. Найда. Своєрідність їхніх стилів простежується крізь призму крилатого виразу. Як відомо, Ф. Ніцше казав, що міф — аббревіатура явища. Перший зі скульпторів схильний виокремлювати “літери” з відповідного “скорочення” та відновлювати за ними слова. Іноді, вірогідно, усе вивершується “плетінням слів”. Так, твори М. Горлового вирізняє, насамперед, монолітність, масивність, заокруглені обриси. Митцю особливо вдається зобразити язичницький антураж. “Зозулька” в однойменній роботі перевтілена в сирену — райську діву-птаха. Колорит насічок на ритуальному камені, із яких “зростається” портрет волхва чи божества, провідний у “Приборканні коня”.

Тим часом Р. Найда добирає “міфічний аббревіатури” лаконічний екслібрис. Символізація, стискання тілесних вимірів на тлі розімкнутого духовного — питомі засоби в лабораторії майстра.

Знахідки цього художника та скульптора заслуговують на виняткову увагу. Вони переконують, що зазірання в давнину не обмежується привнесенням урочистих архаїзмів. Сам автор зізнається в орієнтації на сакральні джерела мистецтва, зокрема степові споруди. Статика рукотворних святилищ у його образності сполучається з лініями природних краєвидів. Містерія нічних силуетів рівноцінна вибуху форми в полудень, коли плавиться обрій. Чиста незрушність тут виявляється відносною. Вигинисті коні завмирають, зберігаючи шаленство серцебиття. Змії, навпаки, згубіло ціпеніють на списках. Окрім того, темп людського життя цілком підпорядкований ритміці доквілля. Скульптура “Весняний галоп” розкриває відповідний суголос чи не найпоказовіше. У композиції скакун застигає, натужний, наче стиснута пружина. Його голова тягнеться вперед, увись, як і стріла наїзника. При цьому значущою стає не лише умовність, а й вірогідність наслідування. У пасамах гриви та хвоста фіксуються легкі (бо весняні) доторки вітру.

Творчість узагалі мислиться автором похідною від природи. Справді, Р. Найда прагне інсталювати статуй в степу, як у галереї. Згідно з такою концепцією, людина опиняється між художніх підказок світу, наче Саят-Нова у фільмі С. Параджанова “Квіт граната”.

Митець заохочує не просто небайдуже, а незамулено-наївне сприйняття. Він особисто переконаний в одухотвореності матеріалів. Залізо й камінь, основні в новій колекції, зіставляються з чоловічим началом. Раптові переходи загостреного у плавне, властиві експонованим роботам, вторять неправильним природним формам. Причому асоціації не слід обмежувати мегалітами. Автор зауважує, що змалку вступає у змагання з простором, коли взявся різьбити окоренок зрубаного шовковиці. Невипадково окремі скульптури (човен із підкорювачами ріки та ін.) ніби стилізуються під покручені галузки. Збагнути сенси в кожному вигині можна завдяки фантазії, дотичним споминам про “світлове” й особисте дитинство.

Щільна низка персонажів теж засвідчує зближеність із міфом. Лицар завершує похід, амазонка спирається на списи, воїн прикривається щитом, схожим на листок подорожника, — про це

насичений скульптурний епос Р. Найди. Доречно в ньому й прийом лірики. Наприклад, один із творів промовисто, урозріз із Е. Дега, називається “Коняка-розбишака”. В'юнкий скакун нагадує чи то своє відображення у збуреній течії, чи місячний серп, відтінений хмарами. Настрій широкі витівки — певне дзеркальне доповнення героїзму — посилюється пісенною цитатою про бешкетного козацького побратима.

Наскрізний сюжет колекції митця становить двобій громоверця зі змієм. Фігури витязів, уособлення світла, протиставляються підступним рептиліям. Перші — двійники античного Аполлона, із яким завжди співвідносилася пластика. Ворог же нерідко окреслений натяково. Приміром, через край підніжжя, куди ціліться наконечник. Можливо, у такому сюжеті полягає ще одна паралель між плінною фактурою та відображенням у воді. За легендою, божий коваль запряг плазуна та виорав Змієві вали вздовж Дніпра. І хвиляста поверхня ріки, і віддзеркалення крутих берегів упізнавані в персонажах скульптора. “Зеплювана”, вузлувата форма, що творить канву героїчного сказання, уподібнюється до вигадливого степового маршруту. Пластична композиція стає своєрідною мапою теренів. Здиблений огир — це верх, пагорби. Лук у руках войовниці — контур віддаленої западини чи річища (“Та, що несе перемогу”). У результаті майстрові мовби вдається відродити звичай жерців. У давніх повір'ях територія ототожнюється з частинками предмета, на якому ворожать.

Проте давнина пізнається Р. Найдою з дистанції сучасності. Він підкреслює: пристрасть, межна енергія — прикмети покоління 1990-х рр.

Такої загальної проникливості щодо часу ще бракує нашій каліграфії простору. Повтори у скульптурі завжди наочні. Але становлення філософії творчості теж легко помітити. Балерина Дега на емблемі салону завмирає, як гостя чергових танців із зірками. Поруч міг би розташуватись інший персонаж. Котрий саме: “омолоджена” Венера Милоська, “зозулька”, амазонка? Напевне, сам Київ, емансипований, хоча розгублений. Десь у глибині його душі ще жевріють міфи, здатні, мов уперше, надихати митців і згущувати фантазію в точних штрихах.

Костянтин Синицький.
“Комфортне існування”

Із колекції Наталії Мудрук

ФІЗИК-АТОМНИК ВОЛОДИМИР ТОКАРЕВСЬКИЙ: «НАШЕ ЖИТТЯ — ЦЕ ПОСТІЙНИЙ БАЛАНС КОМПРОМІСІВ»

Закінчення. Початок на стор. 6

стронцію, цезію, плутонію і америцію, знову стануть доступними для розповсюдження практично по всьому світу. Що робити? Кардинальне рішення полягає в тому, що поки стоїть саркофаг, треба вилучити з середини саркофагу найнебезпечніші радіоактивні матеріали, так звані паливовмісні матеріали, помістити їх у контейнери і вивезти спочатку для довготривалого зберігання на комплекс “Вектор”, а потім — у геологічне сховище, без якого в атомній енергетиці України немає майбутнього. Власне, цю стратегію розробив у рамках Плану Забезпечення Заходів щодо об’єкта “Укриття”, схваленого Великою Сімкою, міжнародний консорціум ТЕХНОЦЕНТР, лідером якого був ДСП “Техноцентр” МНС України. До складу консорціуму входили американські, німецькі, швейцарські, російські та українські фірми, підприємства й інститути. Стратегія була схвалена 2001 року і... забута. Така ж доля спіткала проект технології вилучення паливовмісних матеріалів, переданий консорціумом на ЧАЕС у 2001—2002 роках. Розробка демонстраційної технології вилучення паливовмісних матеріалів повинна була розпочатися 2003 року. Знову консорціум ТЕХНОЦЕНТР виграв тендер на проведення таких робіт, але Європейський Банк Реконструкції і Розвитку відмовився фінансувати ці роботи, хоча відповідні кошти були передбачені в міжнародному фонді Укриття. Замість цього всі зусилля і кошти фонду Укриття були спрямовані на будівництво ще одного саркофагу, так званого Нового Безпечного Конфайнменту.

...Державне спеціалізоване підприємство “Техноцентр” проіснувало 15 років, поки не було практично ліквідоване шляхом чергової реорганізації підприємств, підпорядкованих Міністерству надзвичайних ситуацій у зоні відчуження. Це було високо-технологічне підприємство, де працювало близько 200 висококваліфікованих фахівців у галузі поводження із радіоактивними відходами, зокрема доктори й кандидати наук. Кажу “було”, бо наразі керівництво зоною відчуження абсолютно не зацікавлене в професійних кадрах, у науково-практичних розробках, у прискоренні зняття ЧАЕС із експлуатації, у прискоренні перетворення об’єкта “Укриття” на екологічно безпечну систему, в застосуванні новітніх технологій для подолання наслідків Чорнобильської катастрофи. Ось кілька прикладів, які підтверджують висловлені мною “звинувачення”.

Професійні кадри (науковці, розробники радіаційних технологій, інженери-проектувальники, радіоекологи, радіохіміки, спеціалісти з ліквідації радіаційних аварій) не вписуються в концепцію чиновників-управлінців, бо впродовж останніх 15 років живуть під психологічним тиском — як “дармоїди”, які для виправдання свого існування повинні постійно шукати підтримки на стороні. Крім “Техноцентру” ліквідоване ще одне науково-технічне підприємство — Чорнобильський радіоекологічний центр, основна діяльність якого орієнто-

вана на моніторинг радіоекологічного стану земель, лісів і водойм зони відчуження. На черзі — науково-технічний центр, розташований у м. Жовті Води, який проводив вишукувальні роботи й розробив проекти щодо практично всіх радіаційно-небезпечних об’єктів, розташованих у зоні відчуження. Державному агентству з управління зоною відчуження вже доручено підготувати висновки щодо доцільності існування цього науково-технічного центру.

— *Перший віце-прем’єр-міністр Андрій Кириленко на засіданні Спільного комітету “Україна—ЄБРР” повідомив, що нині підтверджено участь близько 30 країн і міжнародних організацій у конференції збору додаткових коштів до Чорнобильського фонду “Укриття” з метою завершення міжнародних проектів на ЧАЕС (відбудеться 19 квітня в Києві). Після 1993 року Ви, Володимире Васильовичу, працювали на посаді генерального директора Міжгалузевого науково-технічного центру “Укриття” НАН України (м. Чорнобиль). Якими бачите шляхи до успішного вирішення цієї проблеми? Яка вартість нового проекту? Хто його автори? Який строк дії цього укриття?*

— Про перетворення об’єкта “Укриття” на екологічно безпечну систему почали говорити ще 20 років тому. Розмови точаться й досі, але у вузькому колі політиків і банкірів: де взяти ще пару мільярдів доларів чи євро, щоб збудувати над існуючим саркофагом ще один саркофаг. А потім, можливо, ще один... І знову, професійне середовище науковців і інженерів тільки спостерігає за потугами чиновників. Цей проект може стати довгобудом для книги рекордів Гіннеса.

Зняття ЧАЕС із експлуатації, одним з елементів якого має бути вилучення всіх радіоактивних відходів з об’єкта “Укриття”, взагалі останнім часом не має науково-технічного супроводу в тому розумінні, що всі рішення ухвалюються виключно вузьким колом людей без експертної оцінки фахівців. Починаючи з необгрунтованої і передчасної зупинки експлуатації ЧАЕС 2000 року. Спочатку треба було збудувати і прийняти в експлуатацію сховище відпрацьованого ядерного палива, а потім зупинити реактори. Наразі ж Чорнобильська станція, не виробляючи жодного кіловата електроенергії, тим не менше експлуатується згідно з нормативами й повинна мати на кожний реактор щонайменше 1000 працівників. За час, що минув після зупинки третього реактора ЧАЕС, держава витратила на “експлуатацію” ЧАЕС в цінах 2011 року понад 5 мільярдів гривень!

Ситуація навколо об’єкта “Укриття” й будівництва Нового Безпечного Конфайнменту потребує спеціального аналізу. Сьогодні ми не маємо інформації ні про авторів проекту, ні про його вартість, ні навіть про призначення. Невідомо, що залишилося від того концептуального проекту, який мав дуже багато принципів, яких недовірили та обговорювали на громадських слуханнях 2004 року, і все ж був схвалений Кабінетом Міністрів України.

Жодного відкритого, профе-

сійного й громадського обговорення впродовж останніх семи років не відбулося.

Почекаємо, що зміниться після 19 квітня...

— *Нині весь світ переосмислює свої погляди щодо атомної енергетики — крім суто спеціальних, постають і моральні, етичні проблеми. Німеччина, Франція, Велика Британія відверто заговорили про нове стратегічне бачення ядерної енергетики, про необхідність дослухатися до вимог природоохоронної громадськості, біологів, екологів і т. д. Свого часу Ви виступили автором проекту про розвиток атомної енергетики в Україні, брали активну участь у громадських слуханнях із питань заборони завершення будівництва третьої черги Чорнобильської АЕС (1987) і відміни мораторію ВР на будівництво нових енергоблоків АЕС і т. д.*

Нині у ВР депутат В. Кириленко вніс законопроект про денонсацію угод між урядами України і РФ про побудову двох нових енергоблоків Хмельницької АЕС. Виходячи зі сказаного мною, яка Ваша позиція сьогодні, Володимире Васильовичу?

— На атомну енергетику треба дивитися відкритими очима, не перебільшувати і не надто зменшувати її недоліки. Завжди знайдуться люди чи організації, політики чи урядовці, які будуть поляризовані в той чи в інший бік. Звинувачувати, як відомо, легше, ніж виправдовуватися чи захищатися. У чому атомники можуть звинуватити людей? У тому, що люди не розуміють, яка перспективна й екологічно чиста ядерна енергетика? А противники атомної енергетики скажуть, що якщо ми не закриємо АЕС, то нас чекає радіоактивне майбутнє. Що більш переконувє з огляду на Чорнобиль чи Фукусіму?

Різниця між звичайним населенням і урядовцем полягає в тому, що населення хоче жити гарно зараз і думає про дітей, а урядовець має дивитися вперед і думати про збереження держави. Політик хоче сподобатися населенню — електорату, бо інакше його нікуди не оберуть. Скільки політиків в Україні заробили свій імідж на тому, що паплюжили атомну енергетику, лякали радіацією і створювали пільги у вигляді “гробових”?!
Йти шляхом силового нав’язування будівництва нових АЕС, чи, навпаки, вольового нав’язування закриття всіх існуючих АЕС — однаково нерозсудливо, особливо у демократичному суспільстві. Є закон України, який вимагає згоди

населення на виділення майданчика та будівництво нової АЕС. Щодо закриття діючої АЕС — теж треба питати населення, а може, й провести референдум у країні. Перед цим треба довести до кожного громадянина особисто всі переваги і всі негативні наслідки від його рішення. У жодному разі не треба давати волю емоціям. Тільки розрахунки, тільки реальна користь чи, навпаки, шкода здоров’ю, тільки реальне порівняння з іншими шляхами й технологіями еквівалентного замінення втрачених потужностей. Це дуже не проста робота. Добре жити в гармонії з природою. Але перевіряють гармонію алгеброю.

Чому 1987 року я виступав проти завершення будівництва п’ятого і шостого енергоблоків на ЧАЕС, а 1995 року — за продовження експлуатації ЧАЕС? Тому що будувати третю чергу ЧАЕС в радіаційно небезпечних умовах одночасно з ліквідацією аварії було, щонайменше, безглуздо. З іншого боку зупинити ЧАЕС після того, коли вже вона запрацювала завдяки мужності й здоров’ю сотень тисяч людей, теж було безглуздо. Чому 1991 року я боровся за відміну мораторію на будівництво нових АЕС, а сьогодні підтримую будівництво ще двох нових енергоблоків на Хмельницькій АЕС? Тому що впевнений, що атомна енергетика нічим не гірша, ніж будь-яка інша, а нові реактори безпечніші, ніж старі.

Щодо денонсації угод між Україною і Росією про будівництво нових енергоблоків на Хмельницькій АЕС, то відповідне рішення не повинно мати політичного забарвлення. Тільки тверезий розрахунок: що виграємо, що програємо, кому це вигідно. Не треба забувати, що за будь-якою великою енергетикою (у розумінні великих потужностей і значущості в енергозабезпеченні країни) стоять дуже великі гроші.

Настав час розробити стратегію розвитку держави, а потім узгоджувати з нею енергетичну стратегію. До цього часу робилося навпаки — енергетична стратегія є, а стратегії розвитку держави немає.

У розвинених країнах газова енергетика стала альтернативою вугільній енергетиці, атомна енергетика — альтернативою газовій енергетиці, вітрова й сонячна енергетика стають альтернативою атомній енергетиці, енергозбереження є альтернативою будь-якій енергетиці. Але потреба в енергії зростає невпинно,

навіть коли енергозбереження стане реальністю, а не лозунгом, усі чорноземи будуть засіяні рапсом, а пустелі вкриті сонячними електростанціями.

— *Шановний Володимире Васильовичу! Ви відомий спеціаліст у галузі ядерної фізики і ядерної енергетики. Дозвольте собі пафос: хто, як не Ви, і коли, як не сьогодні — перед лицем Чорнобиля і Фукусіми, перед тривогою людей, життя яких загрожено (від радіації — чи нашої, чи японської не сховасяся) може сказати нам правду, дати співгромадянам надію, пояснити незрозуміле... Що діється насправді? Настає кінець часів, чи людство, врешті, розумнішає?*

— Дехто каже, що якщо ми не відмовимося від атомної енергетики, то нас чекає радіоактивне майбутнє. Інші кажуть, якщо ми не відмовимося від теплової енергетики — нас чекає вселенський потоп внаслідок парникового ефекту. Десять років тому тодішній міністр екології України особисто мені говорив, що жодним чином не підтримає ідеї спалювання радіоактивної деревини в зоні відчуження для прискореного очищення від радіонуклідів з одночасним виробництвом електричної енергії. Чому? Тому що після такого дозволу ми вийдемо за межі зони відчуження і спалимо всі ліси в Україні. Такі думки мають право на життя, хоча, звичайно, є перебільшенням для переконливості.

Масштаб негативних наслідків залежать від масштабів застосування тієї чи іншої технології отримання енергії, тобто, від інтелектуального й морально-етичного рівня тих людей, які прийняють рішення. До громадської думки теж варто дослухатися. Але спочатку треба домовитися, від яких благ суспільство готове відмовитися, щоб не виникла ситуація, коли ненависний ядерну енергетику разом з її радіацією знищили, а вимерли від зміни клімату при надмірному використанні альтернативної вітрової чи сонячної енергетики.

Атомна енергетика розвивається, і наступні покоління ядерних реакторів враховують і попередній досвід, і постійно зростаючий інтелектуальний потенціал. Я не противник атомної енергії, і не її беззастережний апологет. Сьогодні я прихильник електричної енергії, а яким чином вона отримана — за рахунок вітру, сонця, океанських приливів чи геотермального тепла, спалювання газу, вугілля чи рослинної біомаси, ядерної чи термоядерної енергії, хімічних реакцій чи космічної енергії — мені байдуже. Власне, чи безпечна електрична енергія, без якої сьогодні неможливо уявити життя? Хіба не вражає електричний струм (не залазь — вб’є), чи не кожного дня в світі трапляються сотні пожеж внаслідок короткого замикання, де гинуть сотні людей? То, може, відмовимося від електрики? Потім від звичних благ цивілізації — газу, автомобілів, літаків, телевізорів, комп’ютерів, мобільних телефонів, багатоповерхових будинків і всього іншого небезпечного? Хіба це буде життя?

Спількувалася
Любов ГОЛОТА

ЦЕ “КРИШТАЛЕВИЙ
ДЗВІН УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ”

Олександр ПОНОМАРІВ,
доктор філологічних наук, професор

У прозових творах Олеся Гончара виблискують усі барви української землі. Костянтин Паустовський найточніше схаактеризував таке письмо: “Справжня проза пройнята поезією, як яблука соком”. Усю свою художньо-публіцистичну творчість Олесь Гончар присвячував рідному народові навіть тоді, коли писав про інші народи, інші країни. Його герої — справжні патріоти української землі, хоч репрезентують різні прошарки нації. Олесь Гончар дбав і про нашу мову, й про збереження природних скарбів української землі з її мальовничими левадами, греблями, ставками.

Він відкривав дуже багато знакових явищ у нашому житті: Установчі збори Товариства української мови імені Тараса Шевченка, Установчі збори Народного руху України, перше в незалежній Україні зібрання Міжнародної асоціації українців тощо. Олесь Гончар залишив нам багато заповітів. Найважливіший — “Бережіть собори своїх душ”. Ми зібралися сьогодні, щоб поговорити про його внесок у розвиток української духовності.

Пригадую, як він прийшов до музею відомого скульптора, українського подвижника Івана Гончара і вже своєю присутністю підтримав його. Той музей був справжнім вогнищем української культури. Заходили туди представники населення, а виходили славні сини й доньки українського народу. Коли Іван Дзюба написав свою відому працю “Інтернаціоналізм чи русифікація”, її переписували від руки саме в цьому музеї (на той час це була просто хата, садиба Івана Гончара). Незважаючи на величезний тиск проти українства з боку влади, тоді було надзвичайне піднесення. У мене була знайома друкарка, етнічна росіянка. Вона друкувала мені виступи, коли я готував свої передачі на радіо. Одного разу сказав їй: “Мені треба одну річ передрукувати, обсягову. Друкувати треба так, щоб ніхто не знав”.

Пообіцяла зробити за тиждень. Раптом через два дні дзвінок: “Олександр Даниловичу, я друкувала цю працю на одному подиху, не могла від неї відірватися”. Вся Україна друкувала, переписувала цей твір, його поширювали. І одним із тих, хто запаливав, неофіційно очолював нас, був саме Олесь Гончар. Чим далі ми віддаляємося від нього в часі, тим частіше про нього згадуємо, бо він належав до тих людей, які незамінні.

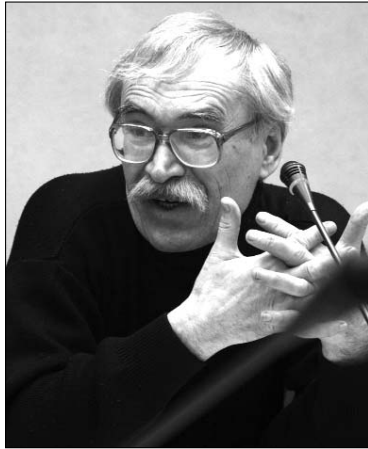
У Польщі про твори Гончара написали: “Це кришталевий дзвін української мови”.

БЕРЕЖІТЬ СОБОРИ СВОЇХ ДУШ

У квітні українська громадськість відзначила 93 річницю від дня народження видатного українського письменника й громадського діяча Олеся Гончара. З цієї нагоди Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка 6 квітня провело “круглий стіл” на тему “Олесь Гончар і українська мова”.

Надаємо слово письменникам, громадським діячам, які виступили на цьому заході.

У ТОЙ ЧАС КОЖНА ВИДАТНА ПОСТАТЬ БУЛА СУПЕРЕЧЛИВА

Анатолій ШПИТАЛЬ,
кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник Інституту літератури НАНУ

1980 року відбувалося засідання “Солідарності”. На це засідання запросили журналіста Анатолія Друзенку з газети “Известия”. Коли хтось вимовив фразу: “Придуть ли русские солдаты?”, Анатолій Друзенко промовив: “Они уже здесь”. У присутніх шок. Друзенко пояснив: “600 тисяч лежить в братських могилах”. Це тільки в Польщі, а скільки ще в Угорщині, інших країнах. В одній із тих могил лежить і герой “Прапороносців” Брянський.

І зараз, коли почалося аналітичне дослідження літератури, звичайно, страшно чути, що з бібліотек Угорщини викинуто твір “Прапороносці” як “окупаційний роман”. Але ж цей роман везли повз ті братські могили, повз тих наших солдатів, які там загинули. Про історію роману “Прапороносці” можна написати дослідження, яке буде більше за обсягом, ніж сам цей роман.

Роман “Людина і зброя”, наприклад, треба читати в журналі “Вітчизна” за 1960 рік. Тому що в пізніших виданнях дещо було вже викинуто.

Досліджуючи Гончара, дізнаєшся багато цікавого. Наприклад, 1963 року були висунуті на здобуття Ленінської премії два письменники: Олесь Гончар за “Тронку” і Олександр Солженіцин за “Один день Івана Денисовича”. На Політбюро була величезна дискусія. Група Суслова тоді перемогла, і премію отримав Олесь Гончар.

Молоді письменники іноді просто відкидають його творчість. Це почалося з Джорджа Грабовича, американського професора, який сказав, що літературу соціалістичного реалізму треба дати одним розділом, таким “апендиксом” від магістрального шляху літератури. То що, тоді тільки “Собор” там і залишиться і ранні оповідання?

Але є інші думки. Наприклад, один із фронтовиків піхотинець Григорій Свірський, який на Волоколамському шосе захищав Москву, написав унікальну статтю “Про за військову чи проза мілітаристична?” Аналізуючи твори військової тематики, він зазначив, що в Гончара проза не мілітаристична. Тому що романом “Прапороносці” Гончар ніби закриває війну, не готує читачів до майбутніх боїв. Шкода, що ми мало знаємо, мало друкуємо таких матеріалів про Гончара.

Треба пам’ятати також, що укра-

їнська війна почалася 17 квітня 1939 року із наступу Угорщини на Закарпаття, а не 1 вересня 1939 року.

У романах “Людина і зброя” чи “Циклон” Гончар також ніби закрив війну. Коли читаєш ці твори, згадуються найкращі твори про війну: “В окопах Сталинграда” В. Некрасова тощо. До речі, коли Віктора Некрасова переслідували за погляди, не сумісні з лінією партії, Олесь Гончар передавав йому таємно гроші.

Вивчаючи творчість кожного письменника, треба уявляти його епоху. Коли Олесь Гончар у романі “Собор” зобразив компартійного діяча, він не знав, що перший секретар Дніпропетровського обкому партії Олексій Ватченко віддав батька у будинок відпочинку почесних металургів (будинку для літніх людей). Після цього було організовано цькування роману й автора.

І кого цькували? Лауреата Ленінської премії, інших високих нагород.

Окрема тема — Гончар-публіцист.

Варто згадати, як шість разів викидали з планів книжку Василя Симоненка, з передмовою Олеся Гончара. А наші молоді літературні критикани закидають: “Чого Гончар не написав про те чи про те...”? Та лише одну фразу в “Соборі”: “І лютчики носи закривають, коли летять над Кременчуцьким морем”, — тричі викреслювали з тексту. Письменникові доводилося виборювати чи не кожне слово.

А “Тронка”, надрукована 1962 року — це було унікальне явище! Особливо яскравий образ — майор, начальник концтабору Якуба, який на півдні України збудував собі дачу. А щоб йому краще жилося, цю дачу відгородив парканом із колючим дротом.

Олесь Гончар — світла постать, це письменник, вписаний у соціалістичний контекст української літератури й культури, але він сам ламав його рамки. Це всі відчували вже в той час. Пам’ятаю, як студенти в 1972—1977 роках, почувши, щодесь виступає Олесь Гончар або Дмитро Павличко, одразу туди бігли.

**БЕРЕГ ЛЮБОВІ,
ДО ЯКОГО ПРЯМУЄМО**

Петро ОСАДЧУК,
поет, перекладач, літературний критик

Олесь Гончар був членом ЦК КПРС, але навіть через ту систему проводив українську політику, і в творчості, і в публіцистичних виступах відстоював українську культуру. У різних варіантах, різних то-

нальності. Але стрижнева ідея його життя — це була Україна і її свобода. Він один із найвидатніших у так званій українській радянській літературі, яка в найкращих своїх творах залишалася українською. У неї був “псевдонім” радянська. Олесь Терентійович один із перших створив образи українців у романі “Прапороносці”. Дехто зараз каже: то була література, яка обслуговувала систему, була наскрізь партійна, комуністична. Ні, це була література, яка робила реверанси у бік так би мовити “партійної церкви”, але відстоювала нашу душу, українську мову.

Олесь Гончар на посту першого секретаря Спілки письменників України проводив дуже продуману, дипломатичну, розумну українську політику і відстоював усе найкраще, що виростало, зацвітало на ланах української культури. Він писав передмови, давав літераторам путівки в життя. Одним із прикладів є відома багатостраждальна передмова до книжки Василя Симоненка, яка називалася “Молодий витязь української поезії”.

Ми говоримо про людину, яка відійшла. Але великий письменник після фізичної смерті починає жити по-справжньому. І я вважаю, що творчість Олеся Гончара — один великий острів, великий берег, до якого ми прямуємо. Це берег любові. Ми йдемо до цього берега й ще довго йтимемо.

Завдяки мудрій політиці, яку вів у сфері культури Олесь Гончар, у видавництвах “Радянський письменник” виходили українські книжки. Він у тій системі залишався українцем і нас так виховував.

Ми маємо пронести цю естафету далі.

ТІ ВТРАТИ ВІДЧУВАЄМО ДОСІ

Андрій ТОПАЧЕВСЬКИЙ,
письменник, сценарист

Історичний твір повинен містити історичну правду. Історична правда у “Прапороносцях” — в окремих образах людей, ідеї українства, участі українців у війні тощо. Але мушу зазначити, що навіть дитяча свідомість у той час непросто сприймала цей твір, бо всі пам’ятали війну, знали, що вона була зовсім не такою, що ця велика орда, яка йшла зі Сходу, грабувала все, що траплялося, навіть на власній українській землі. Гончар ідеалізував і радянську армію, й окремих її представників, не знаходив нічого негативного в тому, що вона окупувала Європу. Але разом із тим письменник, роблячи владі цей глибокий реверанс, щоб зайняти

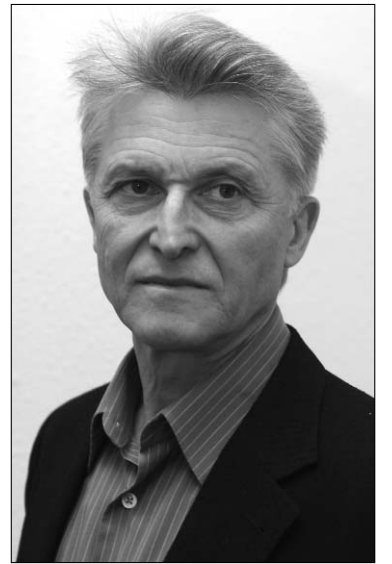
якусь позицію в суспільстві, відіграв значну роль у тому, що українство не було так затоптане радянською владою.

1972 року почалися арешти української інтелігенції, арешти шістдесятників. Олесь Терентійович підтримував шістдесятників і декого рятував. Багато зробив для Івана Гончара, відомого скульптора, підтримав, допоміг йому зберегти свій музей. Іван Макарович хвалився: “Олесь привіз мені в подарунок козацьку люльку”. Такі речі Іван Макарович дуже цінував. Навіть те, що Олесь Гончар відвідував цю людину, безперечно, мало велике значення.

Коли почалися масові репресії української інтелігенції у 1970-х роках, Олеся Терентійовича усунули від керівництва Спілкою.

На жаль, минулі втрати ми відчуваємо й досі.

**ЛЮДИНА
ПОВИЖНИЦЬКОГО ДУХУ**

Олександр ШОКАЛО,
письменник, культуролог

Те, що митець являє в художньому творі — це те, що збулося в народі. “Кришталевий дзвін мови”, це мова збірної особи від народу.

Як сприймали “Прапороносці” Гончара, згадує з дитинства. Цю книжку читали вголос по хатах, бо вона була одна на все село. Люди збиралися, слухали. Зачитана книжка — показовий факт. Коли письменника читають вголос, із ним спілкуються наживо — це значить, що він близький до душі народу. Сила творчості й Олеся Гончара, й Олександра Довженка в тому, що вони у своїх творах показали простих людей, їхні болі й радощі. Це не вигідно тим, хто хоче народ перетворити на дику, неосвічену, знеособлену масу. У багатьох творах змалювання війни зводилося до показу вождів, полководців. Але все це страхоття насправді витримав народ.

Мені колись одна жінка з Івано-Франківщини сказала: “Коли спостерігала, як рядилися одні й ті самі вдень в одну форму, вночі в іншу, я зрозуміла: все робилося й робиться лише для того, щоб нас не було на світі”. У її словах є доля істини.

Такі люди, як Олесь Гончар — люди подвижницького духу. Вони не живуть лише для власного інтересу, як сучасна “еліта”, а стають на захист людей. У цьому їхнє поклоніння. Світла йому пам’ять. Ми повинні досліджувати, вивчати й використовувати його спадщину.

Матеріал підготувала
Надія КИР’ЯН
Фото **Олеся ДМИТРЕНКА**

Дмитро СТЕПОВИК,
доктор мистецтвознавства,
професор, академік АН Вищої
школи України, м. Київ

Так, йому вже 70. Мешканцеві далекого Сан-Франциско, але вічному українцеві за всіма параметрами життя. Я не раз бував у Сан-Франциско, там при Тихому океані можна добре жити, правда, заважають трохи землетруси, але вони бувають не часто. Василь із дружиною Регіною, донькою Олею там і давно (з 1994 року) і начебто недавно. Щороку буває в Києві, і його друзям-мистцям важко повірити, що він так давно — 17 років — уже не киянин. Справді, фізично, може, і не киянин, але таки справжній українець. Не діаспорний, свій, нашинський. Чому? Тому що має любов. І матиме її далеко вперед за свої нинішні 70. Що він там живе Україною і з Україною, можу назвати лише два факти. Живучи там, дістав тут народного художника України та лауреата Шевченківської премії. Не один запитає і “Як то так могло статися?” А сталося! І сталося у цього уродженця Чернігівської землі за ці 17 “позаукраїнських” років ще багато чого такого, що може здивувати не одного.

Наприклад, чудові серії вишуканих графічних робіт, зроблених там, а презентованих на виставках тут. Як-от, глибоко духовні, філософічно насичені й ретельно пророблені в кожному штриху ілюстрації до Гоголевих “Мертвих душ”. Вічна для Лопати Шевченківська тема. Повні містичної фантазії з несподіваними переходами в ліричну поезію малярські роботи, якими здивував не одного, бо всі знали Лопату-графіка, а тут раптом малярство, та ще й яке! Його творча продуктивність дивувала завжди, але в період між 60-ма й 70-ма роками вона феноменальна! Василь за вдачею імпульсивний, гарячий, і не один психолог міг би запитати, як такий до краю жвавий, моторний чоловік може днями, тижнями, місяцями терпляче висиджувати за вирисовуванням кожної найменшої лінії своїх бездоганних рисунків? Великі творчі натури завжди загадкові, не вписуються в загальноприйняті стандарти життя.

Його життя в Америці теж дивує й навіть деколи непокоїть. Не знають, що це своєрідне несення хреста, бо Америка багата, але не для всіх. І поїхав туди Лопата не для курорткування, а за сімейними обставинами, та ще й за станом здоров’я. І слава Богу, що лагідний,

МІЖ НЕБОМ І ЗЕМЛЕЮ, МІЖ СЬОГОДЕННЯМ І МАЙБУТТЯМ Василеві Лопаті вже 70 років

теплій і в міру вологий приокеанський клімат благотворно впливає на нього і дає силу робити ту істинно Сізіфову мистецьку й письменницьку — так, і письменницьку! — працю, якою він там постійно, день за днем займається. Звідтам Лопата славить Україну, працює для неї, ширить про неї правду й добро, — всупереч тим, хто там ширить про неї брехню й компромат, — а таких не бракує ніде.

Я певен, що в Києві чи будь-де в Україні Василь Лопата не зробив би більше і якісніше для розвою сучасного українського мистецтва, ніж в Америці. Там мало що його відволікає від улюбленої і натхненної справи, і він знає своє призначення і своє покликання. Якби навіть відтепер він не зробив би нічого особливого, то все одно він уже ввійшов у когорту класиків українського мистецтва, його графіка і малярство гарні на вигляд, усі його персонажі й герої вродливі, потужні, монументальні — таких людей створював у Раю Бог, таких Він хотів бачити на землі, якби їх не зіпсував зовні і в середині гріх. Вони ладні й статечні тому, що в їхніх серцях живуть Божі гени, які ми звемо духом, душею. Це відчуває Лопата, лиш приступаючи до твору, — і в нього це виходить, бо робить з вірою і любов’ю, не шкодуючи ні себе, ні свого часу.

Маю у своїй хатній книгозбірні декілька книжок, написаних і видрукуваних Василем Лопатою: “Надії та розчарування, або метаморфози гривні”, “Деся на дні мого серця”, “Дорогу Своєю покажи мені, Господи”... Ось у видавництві лежить рукопис, який от-от

має вийти як ще одна мемуарна книга. Працюючи над монографією про Василя Лопату (на жаль, ще не надрукованою), я не тільки вглядався, аналізуючи, в його рисунки, гравюри, акварелі картини, а й читав-перечитував написані ним книжки. Як розумно, талановито написані! Не філолог і не письменник за фахом, а яка мова, яке відчуття стилю писання! Як майстерно, часом із неповторним гумором, побудовані його діалоги! І яка любов до давно загиблого батька та недавно упокоїної у віці понад 90 років матері!

Хай мене звинуватять читачі цієї ювілейної, скажімо, статті в надмірному захопленні словом та образом у доробку Василя Лопати, але це реальність, не віртуальність, не вибудовання собі в уяві якогось супермена в мистецтві.

Василь Лопата справді феноменальна особистість нашого часу. І кожна неупереджена людина, навіть не знаючи його особисто, але пройшовшись по першій-ліпшій виставці його творів, або проглянувши книжки з його ілюстраціями, скаже й напише так само, а може, й краще.

Україна нині в тривозі. Наша свобода і незалежність знову загрожено, знову у випробуванні. І за такої пори ми повинні особливо лагідно, шанобливо ставитися до наших талантів, до всіх творчих людей. Бо це вони є гарантами нашої стабільності, а не жодні інші гаранті. Василь Лопата тихо, скромно, непомітно показав нам, тут сушим, що, де б ти фізично не був, Україна залишається твоєю Мамою: плекай, бережи її, твори їй славу!

Володимир КАЧКАН,
м. Івано-Франківськ

Мав незаперечну рацію видатний культуролог Юрій Шевельов (Шерех), коли у статті “Кулішеві листи і Куліш у листах” бідкався: “Поетика епістолярного жанру не опрацьована. Історії листування на Україні ще не написано” (Цит. епіграф до кн.: Забужко Оксана, Шевельов Юрій. Вибране листування на тлі доби: 1992—2002: з доданими творами, коментарями, причинками до біографій та іншими документами. — К.: Висока Поліція, ВД Факт, 2011. — 504 с.; іл.).

Можна і треба розширено інтерпретувати цей вислів, оскільки значна армія епістолоспадщини українства ще томиється під порохами комунізованих сховищ та архівів, практично немає доступів і до приватних зарубіжних колекцій, які нерідко спадково опиняються в руках далеких родичів, що не розуміють своєї місії у якнайшвидшому оприлюдненні матеріалів. Отож очевидно, потрібні державницькі зусилля, спрямовані на публікаторство епістолярних надбань, після чого піде цілий спектр напрямів та аспектів досліджень у цій царині.

Наразі ж маємо цікавий

ПЕРШІ НОТИ У ВЕЛИКУ ПАРТИТУРУ Шкіц до прочитаного

книжковий експеримент — листи Ю. Шереха до О. Забужко і навпаки. Вартість цього опублікованого набутку безперечно, бо в ньому, як і треба було очікувати й сподіватися, сила-силенна фактографічного біографічного матеріалу. Але є тут не менш вартісна пайка видруку — це розлогі філософсько- й естетико оціночні коментарі, які, сказати б, не лишень складають добротний історико-літературознавчий дискурс, а й

нерідко слугують канвою, пунктиром політичного й правового прогнозування життя-буття українства і, зосібно, його ще й досі невизнаних, якби цього треба за істиною, чоловічих постатей.

Цікаво і повчально, за намітом самої ж авторки, що матеріал у книгу укладався так, аби “книжкова” й “людська” лінії збіглися, “накладаючись на себе навзаєм” (Там само. — С. 8—9). Як думається, вона уже цим принципом наблизилася до часткової реалізації продзвону Ю. Шереха про те, що історії листування в Україні ще не написано.

Розуміємо авторку, що допоки матеріали “докомп’ютерної доби” перебувають і досі в особистому архіві Ю. Шереха в Колумбійському університеті “під замком”, то їй довелося послуговуватися “вибірковим” способом, отож подає нам, як їй здається, найобсяговіший, найзмістовніший осніп листування за 1992—2002 рр. Звідси і пояснення О. Забужко, що видрукуваний огрім —

57 листів, — своєрідна “співгра”, “епістолярний роман” міг стати доступним і витребуваним бодай середньою планкою української збідненої і знищеної еліти, — вона мусила йти на обсягового текстопростору роз’яснення та тлумачення, аби “пісок історії” не скрипів на зубах сучасників, аби не зв’язався нащадками. Тільки обравши таку методу, вона розв’язала собі і нам руки до сприйняття Ю. Шереха не “розданого” галузевими дослідниками по комірках, а як філософсько-естетичну цілість, як системного мислителя (Там само. — С. 11).

О. Забужко і як аналітик, і як знаковий літератор творить щось “своє” у жанровому гнізді: тут справді якийсь дивовижний конгломерат, у якому мозаїчні ознаки епістолярію, колажу, огляду, путівника, бріколажу, мемуару, тематичного згромадження — словом, це справді “мікстовий” жанр.

Саме ось такий шлях і допомагає авторці долати певні психологічні бар’єри.

Нарешті, погодимося з О. Забужко, що і змістові, й стилістичні інформації, які несли два різні автори в епістолярному плінні, по-різному сприйматимуться читачем, бо тексти двох діаметральних авторів справді “дуже різняться між собою за рівнем “герметичності” (Там само. — С. 38).

Дещо полегшить сприйняття першої частини книги — епістолярію, дасть своєрідний ключ, виведе на загальну канву друга пайка видання — це 7 статей самого Ю. Шереха і 3 видруки О. Забужко (Коментар до дії: інтерв’ю Людмили Таран // Українська культура. — 1993. — № 1; Україна. — 1993. — № 6 (фрагменти); Таран Людмила. Гороскоп на вчора і на завтра. — К.: Рада. — 1995. — С. 127-149; Львів. Кава опівночі // Забужко Оксана. Автостоп: Збірка. — С. 42-44; Постскриптум: монолог перекладача про подзвін покинутих храмів // Алексієвич Світлана. Чорнобиль: Хроніка майбутнього. — К.: Факт, 1998. — С. 186-194).

Як бачимо, Юрій Шевельов як провидець поклав надзавдання саме на “філософські плечі” Оксани Забужко — і, читаймо, саме ця стежка справді приведе до закладання фундаменту творення історії листування в Україні.